

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Beno Marcalio

V kurso, privatinės: civilinių ginčų
studijų šakos studento

Magistro darbas

Komercinio banko bankrotas

Bankruptcy of Commercial Bank

Vadovas: lekt. Andžej Maciejewski

Recenzentas: lekt. Dr. Sigitas Barakauskas

Vilnius

2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe yra analizuojamas Europos Sąjungos bankų pertvarkymo ir Lietuvos bankų bankroto reguliavimas, bankų nemokumo priežastys ir specifika. Darbo autorius aptarė dabartinio reguliavimo Europos Sąjungoje atsiradimo prielaidas bei keliamus tikslus ir įvertino paskutinius bankų bankroto reguliavimo pakeitimus Lietuvoje. Darbe taip yra palyginami Europos Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų bankų pertvarkymo reguliavimai, aptariami šių jurisdikcijų skirtumai ir panašumai, bei išskiriami teigiami aspektai.

Pagrindiniai žodžiai: banko nemokumas, banko pertvarkymas, Bankų sąjunga, Bendras pertvarkymo mechanizmas.

In this thesis the author analyses the regulation of bank resolution in the European Union and bank bankruptcy in Lithuania, as well as the causes and specifics of bank insolvency. The author discusses the background and objectives of the current regulation in the European Union and assesses the subsequent changes in the regulation of bank bankruptcy in Lithuania. The author also compares the bank resolution regimes in the European Union and the United States, by discussing the differences and similarities between these jurisdictions and the positive aspects.

Keywords: bank insolvency, bank resolution, Bank union, Single Resolution Mechanism.

TURINYS

IŽANGA	2
1. Banko nemokumo priežastys ir jo sprendimo būdai	5
1.1. Banko nemokumo priežastys	5
1.2. Banko nemokumo samprata, sąlygos ir nemokumo nustatymas.....	8
1.3. Banko nemokumo prevencija ir ankstyvoji intervencija.....	13
2. Bankų pertvarkymo procesas.....	18
2.1. Europos Sąjungos bankų pertvarkymo reguliavimas	18
2.1.1. Verslo pardavimas ir turto atskyrimas	19
2.1.2. Laikinosios įstaigos įsteigimas	21
2.1.3. Gelbėjimas privačiomis lėšomis	22
2.2. JAV bankų pertvarkymo reguliavimas ir skirtumai nuo ES	24
2.2.1. Verslo pardavimas ir turto atskyrimas	25
2.2.2. Laikinasis bankas ir gelbėjimas privačiomis lėšomis	27
3. Banko bankroto reguliavimo problematika Lietuvoje	30
3.1. Banko bankroto bylos iškėlimas	30
3.2. Banko bankroto administratorius	32
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	36
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	38
SANTRAUKA	43
SUMMARY	44

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Juridinio asmens nemokumas yra neišvengiamas, natūralus, gana dažnai pasitaikantis rinkos ekonomikos reiškinys. Bankų¹ nemokumas yra kiek retesnis, tačiau taip pat neišvengiamas reiškinys. Visgi paprastai bankui tapius nemokiam, pasekmės aplinkai yra kur kas didesnės, nei bankrutavus kitiems juridiniams asmenims. Bankai užtikrina kitų asmenų likvidumą, sudaro sąlygas kitų rinkų subjektams vystytis, aktyviai prisideda prie ekonomikos augimo ir atlieka kitas ekonomikai gyvybiškai svarbias funkcijas (Ambrasas, 2015, 347 p.). Neabejotinai banko veikla yra susijusi su viešojo intereso tenkinimu, todėl įstatymų leidėjui kyla pareiga ne tik užtikrinti optimalias nemokumo procedūras, tačiau ir taikyti visas įmanomas prevencijos priemones, kad bankų nemokumo būtų išvengta.

Siekdamos užtikrinti viešąjį interesą ir ekonomikos stabilumą, valstybės nustato skirtingus bankų nemokumo procedūrų modelius. Vienose bankų nemokumas yra reguliuojamas bendromis juridinių asmenų nemokumo normomis, kitose – visiškai atskiriomis procedūromis, kurios taikomos tik finansų įstaigų nemokumo atvejais. Vienas pagrindinių argumentų, lėmusių kai kurių jurisdikcijų apsisprendimą bankų nemokumui spręsti taikyti *lex specialis* normas – bankų nemokumo procedūromis yra siekiama skirtingų tikslų, nei kitų juridinių asmenų nemokumo procesams

Ilgą laiką Europos Sąjungoje (toliau – ES) nebuvo vieningos pozicijos dėl bankų nemokumo reguliavimo. Reaguojant į 2008 m. finansinę ir euro valiutos krizę, 2012 m. gruodžio mėnesį Europos Vadovų Taryba priėmė sprendimą, kad nuo 2014 m. Europos Centrinis Bankas vykdys centralizuotą didelio kapitalo bankų priežiūrą bei parengs bendras taisykles, kurios užtikrins reguliavimo suderinamumą visose ES šalyse narėse. Susikūrus vadinamajai Bankų sąjungai, buvo priimtos vieningos bankų bankroto, gaivinimo pertvarkymo taisyklės ES, siekiant užtikrinti ES ekonomikos stabilumą bei bankų indėlininkų ir kreditorių teisių apsaugą. Taip buvo prieita prie pirmosios pasaulyje vieningos viršnacionalinės bankų nemokumo sprendimo sistemos.

Tačiau ES lygmeniu reguliuojama tik dalis nemokumo procesų. ES reglamentais ir direktyvomis yra užtikrinami reikalavimai bankams, kurie padeda išvengti nemokumo, atskiri nemokumo procesų reikalavimai bei kompetentingų institucijų įgaliojimai siekiant

---

¹ Šiame darbe bankas arba komercinis bankas – Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ar kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš neprofesionaliųjų rinkos dalyvių ir jų skolinimu ir prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę. Sąvoka bankas apima ir specializuotą banką.

užkirsti kelią banko nemokumui dar iki jo pradžios arba jau prasidėjus. Tuo tarpu banko bankroto procedūros kiekvienoje ES valstybėje narėje skiriasi. Lietuvoje banko bankrotas yra banko bankrotui yra taikomos bendros bankroto teisės normos išskyrus išimtis, numatytas specialiuose teisės aktuose. 2019 m. keičiant juridinių asmenų nemokumo reguliavimą, kartu buvo pakeistos ir specialios banko bankroto teisės normos. Dėl šių priežasčių galima teigti, kad banko bankroto reguliavimas Lietuvoje taip pat yra iš esmės atnaujintas.

Nors Lietuvoje per paskutinį dešimtmetį bankrutavo tik vienas bankas, per paskutinius kelis metus išryškėjo visiškai naujos grėsmės ekonomikai bei prasidėjo sunkiai prognozuojamas etapas. Dėl šių priežasčių bankų nemokumo reguliavimas yra aktualus ir šiandien. Šiame magistro darbe bus vertinama ar toks reguliavimas tinkamai išsprendžia bankų nemokumo problemas, apsaugo indėlininkų ir kreditorių interesus bei užtikrina sklandžią banko nemokumo prevenciją ir sklandų finansų sistemos veikimą. Atsižvelgiant į tai, kad ES bankų nemokumo reguliavimas yra pakankamai naujas, kartu bus apžvelgiamos ir galimos jo taikymo problemos

Darbo tikslas. Pagrindinis šio magistro darbo tikslas yra įvertinti komercinio banko bankroto reguliavimą Lietuvoje bei bankų pertvarkymo procesus ES, nurodant šio reguliavimo privalumus ir trūkumus bei palyginti su užsienio valstybių reguliavimu.

Šiam tikslui pasiekti yra keliami tokie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti komercinio banko pertvarkymo reguliavimą ES ir įvertinti atskirus bankų pertvarkymo institutus;
2. Palyginti komercinio banko pertvarkymo reguliavimą ES su Jungtinių Amerikos Valstijų reguliavimu;
3. Įvertinti Lietuvos juridinių asmenų bankroto proceso reguliavimo pakeitimus tiek, kiek tai susiję su komercinių bankų bankrotu.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektas – komercinio banko nemokumo reguliavimas ES ir Lietuvoje. Tyrimo objektas neapima kitų kredito įstaigų bei bankų grupių nemokumo procesų.

Naudoti tyrimo metodai.

Teleologinis metodas magistro darbe naudojamas vertinant komercinio banko bankroto ir pertvarkymo reguliavimo atsiradimo prielaidas, apžvelgiant su reguliavimu susijusių teisės aktų priėmimo tikslus, uždavinius ir aplinkybes.

Lyginamasis metodas leidžia atskleisti esminius skirtumus tarp ES bei Jungtinių Amerikos Valstijų jurisdikcijų, įvertinti jų pažangumą bei atitiktį tarptautiniams standartams. Lyginamasis metodais taip pat leidžia atskleisti Lietuvos nacionalinio reguliavimo atitiktį ES direktyvoms bei ES institucijų priimtoms gairėms

Apibendrinimo metodas taikomas siekiant nustatyti esamo reguliavimo privalumus bei trūkumus, formuluojant pagrindinius darbo teiginius bei išvadas.

Analizės metodas yra naudojamas vertinant įvairius teisės aktus, mokslinius straipsnius, įgyvendinamuosius aktus bei leidžia suformuoti esminius teiginius sistemaiškai išnagrinėjus skirtingus teisės aktus.

Lingvistinis metodas yra taikomas vertinant teisės akto turinį ir galimą jos taikymą. Šis metodas nėra suabsoliutinamas ir taikomas kartu su teleologiniu ir analizės metodais.

Darbo originalumas. Dėl neseniai įvykdytos nemokumo reformos, nemokumo temos paskutiniu metu yra gana gausiai nagrinėjamos, tačiau bankų nemokumo temos Lietuvoje aptariamoms gana retai. Pažymėtina, kad didžioji dauguma literatūros šia tema nagrinėja ekonomines komercinių bankų nemokumo priežastis ir padarius, o teisinės literatūros šia tema yra itin mažai. ES teisės normos bankų pertvarkymo srityje kinta, kompetentingos institucijos išleidžia naujas gaires, todėl teisinė bankų nemokumo bazė vis dar dinamiška. Šio magistro darbo originalumas grindžiamas detalia naujausio Europos Sąjungos ir reguliavimo komercinių bankų pertvarkymo srityse bei iki šiol dar neaptarta Lietuvos komercinių bankų bankroto procesų reguliavimo pasikeitimais, kartu su Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymu priėmus ir Lietuvos Respublikos bankų įstatymo pakeitimus.

Svarbiausi naudoti šaltiniai. Svarbiausi naudoti šaltiniai – Europos Parlamento ir Tarybos bankų pertvarkymo ir gaivinimo direktyva ir ją iš dalies keičianti direktyva (toliau – **BPGD**), Europos Bankininkystės Institucijos parengtos gairės, Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (toliau – **Bankų įstatymas**), Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymas (toliau – **Finansų įstaigų įstatymas**), Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymas (toliau – **Finansinio tvarumo įstatymas**) bei Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (toliau – **JANI**). Lyginant ES ir Jungtinių Amerikos Valstijų reguliavimą remtasi Jungtinių Valstijų bankininkystės ir finansų kodeksu bei Federaliniu indėlių draudimo aktu. Siekiant gilesnės reguliavimo analizės, pasiremta užsienio valstybių mokslininkų darbais, Bazelio bankų priežiūros komiteto priimtomis gairėmis, pranešimais ir išvadomis bei kitų valstybinių ir tarptautinių institucijų vertinimais.

1. Banko nemokumo priežastys ir jo sprendimo būdai

1.1. Banko nemokumo priežastys

Nors Lietuvoje per paskutinį dešimtmetį nebuvo iškelta nei viena banko bankroto byla, per ganėtinai trumpą Lietuvos komercinių bankų veikimo laikotarpį, banko bankrotas Lietuvos finansų rinkoje yra puikiai žinomas reiškinys. Per pirmąjį Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetį bankroto bylos buvo iškeltos keturiolikai bankų, vėliau bankrutavo dar du bankai. Bankų nemokumą gali lemti tokios pačios priežastys, kaip ir kitų juridinių asmenų: sudėtinga rinkos situacija, mažas pelningumas ir kt. Tačiau dėl bankų, kaip specifinės kategorijos juridinių asmenų statuso, galima susidurti ir su bankų nemokumo priežasčių specifika. Norint tinkamai įvertinti banko nemokumo procedūras bei jų tikslingumą, būtina aptarti ir galimas priežastis, dėl kurių bankai susiduria su mokumo problemomis.

2008 metų pasaulinė finansų krizė dažnai yra vertinama, kaip didžiausia finansų krizė istorijoje. Po šios krizės pradėta aktyviai aptarinėti bankų nemokumo problemas tiek ekonominiu, tiek teisiniu požiūriu. Vienas iš šios krizės reiškinių – grandininės reakcijos būdu pradėję vykti bankrotai². Toks sisteminis bankrotas pirmiausiai gali pasireikšti per rinkos reakciją į vieno iš rinkos dalyvių paskelbtą nemokumą. Vieno komercinio banko smukimas gali stipriai paveikti indėlininkų pasitikėjimą visa bankų sistema arba konkrečiais bankais³, dėl ko kyla panika ir indėlininkai pradeda atsiimti savo indėlius iš kitų kredito įstaigų. Pavyzdžiui, UAB „Spinter tyrimai“ atliktos apklausos duomenimis, po Akcinės bendrovės banko SNORAS bankroto bankų sistema visiškai nepasitikėjo arba pradėjo pasitikėti mažiau, nei iki minėto banko bankroto net 76,2 % apklaustųjų. Tuo tarpu pasitikėjimui įtakos neturėjo 14 %, o pasitikėjimas išaugo 1,1 % apklaustųjų⁴. Tokia situaciją anot ekonomistų taip gali lemti bankų sistemos destabilizaciją bei atskirų kredito įstaigų bankrotą toje pačioje ar net kitoje valstybėje (Ambrasas, 2015, 54 p.). Esant rinkos ekonomikos sąlygoms, greičiausiai nėra įmanoma įtvirtinti pakankamų teisinių priemonių

---

² Įsisiūbavus finansų krizei 2008 m., prasidėjo sisteminė krizė, kurios metu vieno finansų rinkos dalyvio nemokumas sukėlė daugybės kitų verslo subjektų ir fizinių asmenų nemokumą (Ambrasas, 2015, 54 p.).

³ Panaši situacija buvo Lietuvoje, bankrutavus Akcinei bendrovei bankas SNORAS, kai indėlininkai pradėjo atsiimti indėlius iš Lietuviškojo kapitalo bankų (pvz. UAB Medicinos banko, AB Šiaulių banko ir kt.) ir juos perkėlė į tuo metu veikusius Lietuvoje užsienio komercinius bankus (pvz. AB SEB bankas, AB Swedbank ir kt.) (Jušinskaja, 2014, 55 p.).

⁴ Spinter Research atlikto tyrimo analizė. Prieiga internetu: [https://www.spinter.lt/site/lt/vidinis_noslides/menutop/9/home/publish/MzM2Ozk7OzA=\\$](https://www.spinter.lt/site/lt/vidinis_noslides/menutop/9/home/publish/MzM2Ozk7OzA=$). [žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d.]

tokių situacijų rizikos eliminavimui, todėl ekonomikai yra ypatingai svarbu ne tik tinkamas reguliavimas ir bankų priežiūra, tačiau ir visuomenės pasitikėjimas bankų sistema.

Pasitikėjimo bankais problema nėra vienintelė, kurios neįmanoma visiškai išvengti papildomais priežiūros mechanizmais. Kaip ir kiekvienas verslo subjektas, bankai susiduria su įvairiomis rizikomis, tačiau dėl savo vykdomos veiklos specifikos, bankams kyla papildomų rizikų, tokių kaip – *kredito rizika* (Ambrasas, 2015, p. 121). Siekiant išvengti šios rizikos yra numatyti atitinkami mechanizmai, kaip bankai turi užtikrinti tinkamus skolinimosi santykius ir įvertinti iš jų kylančią riziką tiek bankui, tiek kredito gavėjui, tačiau praktikoje pasitaiko pavyzdžių, kai rizikos numatyti neįmanoma dėl rinkų pokyčių. Pavyzdžiui, per 2008 m. finansų krizę bankams ne visada pavykdavo efektyviai paskirstyti finansinius išteklius, nukreipus juos tiems investuotojams, kurių investicinių projektų grąža yra didžiausia, o riziką perkelti ją galintiems prisiimti. Pasitaikydavo atvejų, kai įkeisto turto (paprastai nekilnojamojo) vertė nukrisdavo taip žemai, kad paprasčiau būdavo grąžinti įkeistą turtą bankui, nei skolą. Dėl šios priežasties Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – **JAV**) bankai susidūrė su dideliais nuostoliais – atgavus įkeistą turtą, jis būdavo parduodamas už gerokai mažesnę kainą, nei pradinę rinkos, dėl ko paskolos likutis nepasidengdavo (Šarkinas, 2008). Taigi ne visada yra mechanizmas, galintis padėti išvengti kredito rizikos: jeigu bankas gali apsaugoti nuo paskolos gavėjo nemokumo, jam netekus darbo, stipriai nuvertėjus įkeistam turtui, tokia rizika būtų neišvengiama.

Su kredito rizikos pasekmėmis bankai susiduria ir dėl savo pačių veiksmų. 2008 metų krizės metu išryškėjo kai kurių bankų agresyvi paskolų ir terminuotų indėlių politika. Bankai patys neįvertino skolinimo rizikos, taikė rinkos neatitinkančias palūkanas. Pavyzdžių, kuomet teismams reikėjo vertinti, ar sudaryta terminuotų indėlių sutartis atitiko sutarties sudarymo metu buvusią rinkos situaciją, yra ir Lietuvoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – **LAT**) išplėstinės civilinių bylų teisėjų kolegijos nagrinėtoje byloje Nr. e3K-7-145-421/2018 bankrutavusios Akcinės bendrovės Ūkio bankas turto dalį po pertvarkymo perėmusi Akcinė bendrovė Šiaulių bankas, kėlė klausimą dėl indėlio sutarties pakeitimo pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – **CK**) 6.204 straipsnį (sutartinių įsipareigojimų vykdymas pasikeitus aplinkybėms). Akcinė bendrovė Šiaulių bankas teigė, kad neturėjo galimybės susipažinti su perimamų sutarčių sąlygomis, o jų nuspėti kaip rinkos profesionalas negalėjo, nes sutarties sudarymo metu Akcinė bendrovė Šiaulių bankas siūlė kur kas mažesnes palūkanas kur kas trumpesniam terminui. Dėl šių priežasčių Akcinė bendrovė Šiaulių bankas reikalavo, kad indėlio sutartis būtų pakeista CK 6.204 straipsnio pagrindu. Įvertinus situaciją, šioje byloje išplėstinė teisėjų kolegija

neįžvelgė pagrindų pritarti vienašališkam sutarties pakeitimui pagal minėtą straipsnį. Nors šioje byloje LAT ir nepripažino, kad ginčo sutartis neatitiko tuometinių rinkos sąlygų ir kad buvo pažeisti sutartis perimančio banko teisėti lūkesčiai, *ipso facto* neįžvelgė bankrutavusio banko vykdytos agresyvios (itin rizikingos) veiklos politikos ginčo situacijos ribose, tačiau nėra abejonių, kad tokie klausimai keliami tiek nagrinėjant priežastis, dėl kurių konkretus bankas susiduria su nemokumu, tiek nagrinėjant su kokiais iššūkiais susiduria bankrutavusio banko įsipareigojimus perėmęs bankas bei jo teisių apsaugos reguliavimą.

Doktrinoje taip pat yra pabrėžiama banko likvidumo reikšmė. Dėl banko veiklos specifikos, jis, nesugebėdamas pasiekti likvidumo normų, gali susidurti su potencialiu nemokumu. Kaip jau minėta anksčiau, gali susidaryti situacija, kai dėl vieno banko nuosmukio, yra pradedama abejoti kitais bankais ir pagausėja kreditorių reikalavimų įvykdyti prievolės ar indėlių atsiėmimų. Tam, kad bankas operatyviai galėtų įvykdyti staiga pagausėjusius reikalavimus, jis turi turėti tam tikrą kiekį kokybiško likvidaus turto. Praktikoje gali susidaryti situacija, kuomet banko balansinės ataskaitos nerodo nemokumo požymių, tačiau bankui neturint pakankamai likvidaus turto, šis nebegali vykdyti savo finansinių įsipareigojimų ir tokiu būdu tapti nemokiu. Dėl šios priežasties 2019 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 2019/876 (toliau – **Kapitalo reikalavimų reglamentas**) bankams kelia specialius reikalavimus, pagal kuriuos bankas privalo turėti pakankamai likvidaus turto, kad esant nepalankioms sąlygoms per 30 dienų galėtų padengti grynujų išlaidų srautą.

Dar viena itin dažna banko nemokumo priežastis – netinkamas banko nemokumo procedūrų reguliavimas ir (arba) nepakankama banko veiklos priežiūra. Paprastai bankams yra keliami papildomi reikalavimai, nei kitiems juridiniams asmenims: privaloma turėti tam tikrus priežiūros ir valdymo organus, kurie kitiems juridiniams asmenims nėra privalomi⁵, taikomi papildomi reikalavimai kapitalui, banko vadovams⁶ taikomi nepriekaištingos reputacijos, atitinkamos kvalifikacijos ir patirties reikalavimai ir kt. Tuo tarpu daugelyje valstybių priežiūros institucijos turi plačius įgaliojimus esant tam tikroms sąlygoms įsikišti į banko veiklą arba įpareigoti valdymo organus atlikti tam tikrus veiksmus. Būtent nurodyto reguliavimo nebuvimas arba nepakankamas reguliavimas, ekspertų vertinimu XX a. 10

---

⁵ Pavyzdžiui Lietuvoje banke turi būti šie organai visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir administracijos vadovas (Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, 30 str.), kai tuo tarpu akcinėse bendrovėse imperatyvus reikalavimas yra tik dėl visuotinio akcininkų susirinkimo ir vienasmenio valdymo organo bei pasirinktinai valdybos arba stebėtojų tarybos, o uždarosiose akcinėse bendrovėse privalo būti tik visuotinis akcininkų susirinkimas ir vienasmenis valdymo organas (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių 19 str.).

⁶ Banko vadovai yra (i) banko stebėtojų tarybos nariai, (ii) banko valdybos nariai, (iii) banko administracijos vadovai bei (iv) banko vidaus audito tarnybos vadovas (Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 34 str. 1 d.)

dešimtmetyje buvo viena dažniausių bankų krizių priežasčių visame pasaulyje (Caprio, Klingebiel, 1996, 28-32 p.)

Praktikoje galima susidurti ir su kitomis banko nemokumo priežastimis, o kartais gali susidaryti ir neįprastos banko nemokumo priežastys, kurios gali ateityje ir nebepasikartoti. Dėl itin didelio masto banko nemokumo padarinių, vienas iš banko nemokumo reguliavimo tikslų yra ne tik kaip įmanoma sušvelninti šiuos padarinius, tačiau ir kaip įmanoma jų išvengti. Taigi įstatyme yra įtvirtinta ne tik banko nemokumo procedūros, tačiau ir prevencinės priemonės, kurios pirmiausiai yra nustatomos pagal galimas banko nemokumo priežastis.

1.2. Banko nemokumo samprata, sąlygos ir nemokumo nustatymas

Kadangi bankų nemokumo priežastys dažnai yra specifinės ir kitokio pobūdžio nei kitų juridinių asmenų, o nemokumo pasekmės dažnai daug stambesnio masto nei kitų rinkų dalyvių, natūralu, kad ir banko nemokumo reguliavimas yra specifinis. Dėl šių priežasčių banko nemokumo samprata ir nemokumo sąlygos taip pat skiriasi nuo kitų juridinių asmenų.

Šiuo metu Lietuvoje galiojantis reguliavimas juridinio asmens nemokumą apibrėžia kaip juridinio asmens būseną, kai juridinis asmuo laiku negali vykdyti turtinių prievolių arba juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę (JANĮ 2 straipsnio 7 dalis). Įstatymų leidėjas po nemokumo reformos⁷ įvedė pragmatišką, tačiau kiekvienu atveju labai individualų nemokumo vertinimą: siekiant teikti prioritetą juridinio asmens reabilitavimui, o ne likvidavimui, juridinio asmens nemokumas vertinamas pagal visus turimus įsipareigojimus ir jie lyginami su visu juridinio asmens turtu.

Tuo tarpu komercinio banko nemokumui yra keliamos specialios sąlygos. Iki 2015 m. bankų nemokumo sąlygas Lietuvoje nustatydavo Lietuvos bankas. Perkėlus BPGD į Lietuvos nacionalinę teisę, Bankų įstatymo 84 straipsnio 1 dalyje buvo įtvirtinta, kad bankas gali būti pripažintas nemokiu, jeigu yra bent viena iš nurodytų sąlygų: (i) bankas dėl to, kad patyrė arba, tikėtina, kad patirs nuostolių, kuriems padengti reikės visų jo nuosavų lėšų arba didelės jų dalies arba dėl kitų su jo finansine būkle susijusių priežasčių pažeidžia arba, remiantis objektyviais toki vertinimą pagrindžiančiais veiksniais,

---

⁷ 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojęs JANĮ pakeitė iki tol galiojusius Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą ir Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo. Šis juridinių asmenų bankroto ir restruktūrizavimo procesų pakeitimas dar vadinamas juridinių asmenų nemokumo reforma.

artimiausiu metu pažeis licencijai išduoti taikomus reikalavimus taip, kad priežiūros institucijai būtų pagrindas atšaukti licenciją; (ii) banko turtas yra arba, remiantis objektyviais veiksniais, nustatoma, kad artimiausiu metu bus mažesnis už jo įsipareigojimus; (iii) bankas negali arba, remiantis objektyviais toki vertinimą pagrindžiančiais veiksniais, nustatoma, kad artimiausiu metu negalės suėjus terminui apmokėti savo skolų arba įvykdyti kitų įsipareigojimų (Bankų įstatymo 84 straipsnio 1 dalis)

Pirmoji banko nemokumo sąlyga labiausiai yra susijusi su kapitalo reikalavimais bankams. Po 2008 m. krizės ypatingai sugriežtėjo bankų kapitalo reikalavimai⁸ ir Europos Sąjungoje (toliau – ES) buvo susitarta, kad griežtesnis reguliavimas padės užtikrinti finansų sistemos stabilumą. Kapitalo reikalavimas yra svarbus tuo, kad esant neįprastoms rinkos sąlygoms, didesnis banko kapitalas padės amortizuoti atsiradusias finansines problemas. ES minimalūs kapitalo reikalavimai yra įtvirtinti Kapitalo reikalavimų reglamente. Kapitalo reikalavimo reglamente reikalauja, kad bankai atidėtų pakankamai kapitalo nenumatytiems nuostoliams padengti ir galėtų išlikti mokūs krizės metu. Kapitalo reikalavimai priklauso nuo konkretaus banko turto rizikos įvertinimo. ES kapitalo reikalavimai yra dviejų lygių: (i) nuosavų lėšų reikalavimai bei (ii) papildomų kapitalo rezervų reikalavimai (ES Kapitalo reikalavimų reglamentas). Pirmasis lygis laikomas veikiančiu kapitalu, kuris leidžia bankui vykdyti veiklą ir užtikrinti mokumą. Antrasis lygis laikomas papildomu, kadangi jis banko nemokumo atveju leidžia gražinti indėlininkams ir privilegijuotiems kreditoriams jiems priklausančias lėšas. JAV kapitalo reikalavimų sandara yra panaši, tačiau taikomi kitokie koeficientai nei ES bei nustatytos kelios skirtingos ribos (ES yra nustatytos tik minimalios ribos, kurias turi atitikti bankų kapitalas), pagal kurias galimos taikyti skirtingos priežiūros institucijos poveikio priemonės: mažėjant kapitalo rodikliams, taikomos vis griežtesnės (Svoronos, 2018, 18 p.). Toks reguliavimas buvo priimtas remiantis Bazelio bankų priežiūros komiteto priimtais ir tarptautiniais reguliavimo standartais „Bazelis II“ (Bazel II, 2004, 14-17 p.). Bazelio bankų priežiūros komitetui priėmus naujus reguliavimo standartus „Bazelis III“, JAV jie vis dar nėra įgyvendinti⁹, tuo tarpu dabartinis ES bankų priežiūros reguliavimas yra rengiamas įgyvendinant „Bazelis III“ nubrėžtas gaires. Nevertinant, kurie kapitalo reikalavimai

---

⁸ „Bazelyje III“ taisyklių sąvade buvo įtvirtintos taisyklės, pagal kurias reikalaujama, kad bankai turėtų daugiau ir kokybiškesnio kapitalo. „Bazelyje III“ buvo atsisakyta „Bazel II“ įtvirtintos kapitalo lygių (angl. *Tier*) sistemos (Ferriera, 2019, 15-33 p.).

⁹ Planuojama, kad „Bazelis III“ JAV bus galutinai įgyvendintas iki 2023 m. sausio mėnesio. Interaktyvi prieiga: <https://mlexmarketinsight.com/news-hub/editors-picks/area-of-expertise/financial-services/us-fed-aims-to-adopt-last-basel-iii-part-by-january-2023-with-capital-neutral-calibrations-across-system> [žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d.]

pranašesni („Bazelis II“ ar „Bazelis III“), darytina išvada, kad ES kelia progresyvesnius reikalavimus bankams.

Nustatinėjant galimą kapitalo trūkumą, priežiūros institucija atlieka kapitalo pakankamumo testą. Kapitalo pakankamumo testo metu yra nustatoma, ar bankas atitinka teisės aktų nustatytus minimalius kapitalo reikalavimus. Formalus savo pobūdžiu kapitalo testas leidžia nustatyti ar bankas atitinka jam įstatymų keliamus reikalavimus, o neatitikus, pripažinti banką nemokiu (Ambrasas, 2015, 152 p.) ir (arba) taikyti priežiūros institucijos diskrecijoje esančias procedūras. Autoriaus nuomone kapitalo testas yra tinkamas įrankis nustatyti banko nemokumą, tačiau, atsižvelgiant į anksčiau minėtas banko nemokumo priežastis, darytina išvada, kad banko kapitalo testas neturėtų būti vienintelis įrankis, nustatantis banko nemokumo faktą, todėl turėtų taikomas kompleksiskai su kitomis priemonėmis. Taip pat svarbu paminėti, kad praktikoje galima situacija, kuomet bankas nebeatitinka kapitalui keliamų reikalavimų, tačiau jis dar faktiškai nėra nemokus, nes gali vykdyti veiklą iš gaunamų pajamų (grąžinamos paskolos, mokamos palūkanos), kas pagrindžia labiau formalų šio testo pobūdį.

Pirmojoje nemokumo sąlygoje taip pat minimas įvykis, dėl kurio bankas patyrė arba galimai patirs didelių nuostolių, ir dėl šios priežasties susidurs su nemokumu, dar kitaip vadinamas ypatingu įvykiu (angl. *Significant event*). Tokie įvykiai gali būti labai įvairūs, o jų vertinimą atlieka priežiūros institucija (Europos Bankininkystės Institucijos gairės, 2021). Pavyzdžiui viešumoje pasirodo informacija apie banko teisminį ginčą ir galimą pralaimėjimą, dėl ko stipriai nukenčia banko įvaizdis bei smunka pasitikėjimas juo. Kaip jau aptarta, smukęs pasitikėjimas banku gali privesti prie banko likvidumo arba net ir nemokumo problemų. Toks vertinimas leidžia kaip įmanoma anksčiau nustatyti ar net numatyti banko nemokumą ir taip išvengti didesnių nuostolių ir stambesnių padarinių.

Antroji banko nemokumo sąlyga savo esme panaši į JANĮ įtvirtintą nemokumo sampratą. Banko turto ir įsipareigojimų balansą, kaip vieną iš banko nemokumo sąlygų, galima vertinti kaip populiariausią tarp skirtingus bankų nemokumo reguliavimus turinčių valstybių. Įvertinant, ar banko turtas nėra mažesnis už jo įsipareigojimus, yra atliekamas banko balanso testas (angl. *the balance sheet test*) (Schooner, 2005, 387 p.). Praktikoje gali susidaryti situacija, kuomet bankas dar yra pajėgus vykdyti veiklą disponuodamas turimomis lėšomis, tačiau jo balansas rodo, kad bankas yra nemokus – banko balanso testas leidžia atskleisti banko nemokumo faktą ir taip nustatyti, ar bankas pajėgus toliau veikti rinkoje. Tačiau doktrinoje yra kritikuojama situacija, kuomet banko nemokumas yra nustatomas tik pagal banko balanso testą (Ambrasas, 2015, 149 p.). Pirmiausiai

kritikuotinas yra šio testo rezultatas: banko balanso teste atsispindi retrospektyvus vertinimas, kuris ne visada gali sutapti su esama situacija (Schooner, 2005, 387 p.). Antra, testas gali būti netikslus dėl skirtingų tarptautinių apskaitos standartų, dėl kurių gali būti iškraipyti rezultatai (Ambrasas, 2015, 149 p.). Dėl šių priežasčių tai nėra vienintelis banko nemokumo nustatymo metodas, bet skirtingose jurisdikcijose požiūris į šį metodą skiriasi: Jungtinėje Karalystėje balanso testas yra vienas iš privalomų nemokumo nustatymo elementų (Schooner, 2005, 387 p.), JAV šis testas naudojamas kaip privalomas būdas, tačiau kritikuotina situacija, jeigu banko nemokumas būtų nustatomas tik vadovaujantis šiuo būdu (Hynes, Walt, 2010).

Trečioji banko nemokumo sąlyga yra susijusi jau su aptartu banko likvidumu. Kadangi bankas yra specialios kategorijos juridinis asmuo, kurio viena iš funkcijų yra užtikrinti rinkų likvidumą bei skolinti kitiems subjektams, taip prisidedant prie ekonomikos augimo, bankui tapus nelikvidžiam, jis tampa negyvybingas ir negali toliau vykdyti savo funkcijų (Ambrasas, 2015, 150 p.). Dėl šios priežasties esant banko likvidumo trūkumui, bankas gali būti pripažintas nemokiu.

Likvidumo vertinimas yra sąlyginai nauja bankų nemokumo nustatinėjimo procedūra. Iki 2008 m. krizės didelio dėmesio nebuvo skiriama bankų likvidumui ir daugiausiai būdavo atsižvelgiama į balanso arba kapitalo pakankamumo testus (Schooner, 2005, 388 p.). Šiuo metu didžiojoje dalyje rinkos ekonomikos valstybių, vertinant banko nemokumą, kartu su banko balanso testu yra atliekamas ir likvidumo testas (angl. *liquidity test*) (Schooner, 2005, 387 p.), (Bliss, Kaufman, 2006). Likvidumo testas – tai tokia procedūra, kurios metu nustatoma banko galimybė įvykdyti prievolės suėjus jų terminui arba pagal kreditoriaus pareikalavimo mokėti momentą (Schooner, 2005, 387 p.). Be abejonės toks vertinimas dažnai gali geriau parodyti tikslesnę banko mokumo padėtį, nes bankas dažniau gali tapti nemokiu dėl likvidumo, o ne kapitalo trūkumo (Peter, 2006, 35 p.), todėl gali būti vertinamas ir kaip patikimesnis nei balanso testas. Papildomai likvidumo testas leidžia projektuoti „į ateitį“, todėl leidžia įvertinti būsimą banko nemokumą ir nustatyti galimą jo pradžios laikotarpį. Visgi nei ES, nei Lietuvos nacionalinėje teisėje nėra įtvirtinta, kad likvidumo testas yra privalomas – nemokumui nustatyti gali užtekti ir balanso testo. Taip pat jis gali būti naudojamas tiek atskirai, tiek kartu su balanso testu (BPGD 27 straipsnio 1 dalis).

Aukščiau aptartos nemokumo sąlygos Lietuvos bankų įstatyme buvo įtvirtintos įgyvendinant BPGD, iki tol sąlygos pripažinti banką nemokiu buvo įtvirtintos ne įstatyme, o nustatomos priežiūros institucijos, t. y. iki Lietuvai tapus Bankų sąjungos nare, kriterijus,

kuriais remiantis buvo nustatinėjamas banko nemokumas, nustatydavo Lietuvos banko valdyba (Bankų įstatymas, Valstybės žinios, 2004). Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, sprenddamas, ar Lietuvos bankui suteikta kompetencija nustatyti banko nemokumo kriterijus neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nurodė, kad teismine tvarka nagrinėjant banko bankroto procedūrą, teismas gali nevaržomas tikrinti banko nemokumo faktą, t. y. Lietuvos banko pateikti dokumentai į bylą yra vertinami kaip įrodymai (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996-04-18 nutarimas). Toks galiojęs įstatyminis reguliavimas leidžia daryti išvadą, kad, nesant įstatyme įtvirtintoms banko nemokumo sąlygoms, teismas banko nemokumą faktą gali nustatinėti ne vertinant į bylą pateiktų įrodymų atitiktį įstatyme pateiktiems kriterijams, tačiau vertinant pateiktus įrodymus savo vidiniu įsitikinimu.

Bendrai vertinant skirtumus tarp kitų juridinių asmenų nemokumo ir bankų nemokumo, atkreiptinas dėmesys, kad aukščiau nurodytos sąlygos leidžia banką pripažinti nemokiu dar iki materialaus banko nemokumo fakto atsiradimo, t. y. esant objektyviam vertinimui, kad (i) bankas patirs itin didelių nuostolių; (ii) banko turtas ateityje bus mažesnis už jo įsipareigojimus; bei (iii) negalės suėjus terminui apmokėti savo skolų arba įvykdyti kitų įsipareigojimų. Kuo anksčiau bus nustatytas banko nemokumas, tuo ne tik bus mažesnės pertvarkymo išlaidos (Marinč, Vasja, 2014), bet ir bus padaryta mažesnė žala. Taigi įstatymų leidėjas yra numatęs sąlygas centrinei priežiūros institucijai pripažinti banką nemokiu kaip įmanoma anksčiau. Toks į Lietuvos teisę perkeltas BPGD reguliavimas susilaukia ir kritikos. Sąlyga bankas yra laikomas žlungančius arba galinčius žlugti (angl. *failing or likely to fail*) kelia klausimų dėl galimo nesklendaus įgyvendinimo praktikoje. Pavyzdžiui, ES valstybėse narėse, kuriose bankų nemokumas yra sprendžiamas bendromis nemokumo teisės normomis, bankas gali susidurti su paradoksalia situacija, kuomet priežiūros institucija pripažįsta banką nemokiu, tačiau pagal nacionalinį reguliavimą nėra pagrindo kelti nemokumo bylą ir pradėti banko bankroto procedūrą, dėl ko susiklosto „teisinio vakuomo“ situacija (Restoy, 2020, 8 p.).

Taigi darytina išvada, kad bankų nemokumo sąlygos yra kur kas platesnio pobūdžio, nei kitų juridinių asmenų. Įtvirtintas reguliavimas leidžia operatyviai bei lanksčiai priežiūros institucijai reaguoti į esamą banko nemokumą bei sudaro visas sąlygas priimti sprendimus, kai bankas dar nėra faktiškai nemokus, tačiau nemokumas ateityje yra neišvengiamas. Autoriaus nuomone teigiamai yra vertintini ES taikomi nemokumo nustatymo metodai, leidžiantys nustatyti ne tik formalią banko padėtį, bet ir realią situaciją. Taip pat ES taikomi kokybiniai metodai rodo modernų požiūrį į banko nemokumo procesą,

atsižvelgiant į galimas banko nemokumo priežastis. Tačiau, nors ES nustatytas reguliavimas ir leidžia numatyti ateityje įvyksiantį banko žlugimą, esant nesuderintam bankų nemokumo reguliavimui tarp ES valstybių narių, galima situacija, kai bankas lieka nežinioje (angl. *limbo*).

1.3. Banko nemokumo prevencija ir ankstyvoji intervencija

Viena iš BPGD įtvirtintų naujovių – banko nemokumo prevencijos priemonės, kurios taikomos nuolatos, dar iki bankams susidūrus su nemokumu. Iš tiesų banko nemokumo sprendimas gali neduoti tinkamų rezultatų arba būti visiškai nesėkmingu, jeigu yra taikomos netinkamos priemonės, yra reaguojama nepakankamai greitai ir procesai užsitęsia. Dėl šios priežasties BPGD buvo įtvirtinta, kad ES valstybės narės užtikrintų tinkamą banko nemokumo prevenciją taikant patiems bankams vykdant tam tikrus veiksmus *ex ante* (liet. iš anksto).

Pirmoji *ex ante* priemonė – banko gaivinimo planas. Kiekvienas bankas turi parengti banko gaivinimo planą, kuris nurodo, kokių priemonių turi imtis bankas, kad atkurtų savo finansinę būklę, jai labai pablogėjus (BPGD 5 straipsnio 1 dalis). Toks planas kompetentingos institucijos yra peržiūrimas ne rečiau, nei kartą per metus, o esant poreikiui gali būti koreguojamas ir dažniau (BPGD 5 straipsnio 2 dalis). Gaivinimo plane bankas nurodo, kaip ir kada gali kreiptis į priežiūros instituciją¹⁰ dėl jos galimų taikomų priemonių (BPGD 5 straipsnio 4 dalis), priežiūros institucijai pareikalavus, gali būti nurodoma papildoma informacija bei turi būti nurodytos potencialios priemonės, jeigu bankui būtų taikoma ankstyvoji intervencija (BPGD 5 straipsnio 5 dalis). Pateikiant analizę, gaivinimo plane turi būti apsvarstyti įvairūs makroekonomiškai ir finansiškai nepalankiausių sąlygų scenarijai, aktualūs atsižvelgiant į konkrečias įstaigos sąlygas, įskaitant visai sistemai svarbius įvykius ir atskirų juridinių asmenų patiriamas nepalankiausias sąlygas (BPGD 5 straipsnio 6 dalis). Autoriaus nuomone toks planavimas ne tik padeda priežiūros institucijai

---

¹⁰ Eurozonoje ir kai kuriose kitose Europos Sąjungos valstybėse kiekvienas bankas yra prižiūrimas Europos Centrinio Banko arba Lietuvos banko. ECB vykdo svarbiems bankams priskirtinų bankų priežiūrą, o Lietuvos bankas – visiems kitiems bankams, veikiantiems Lietuvoje. BPM reglamente yra nustatyti kriterijai, kuriais vadovaujantis banko priežiūra yra priskiriama ECB: i) visa turto vertė yra didesnė nei 30 mlrd. eurų, ii) bankas yra itin svarbus konkrečios valstybės ar visos ES ekonomikai; iii) banko viso turto vertė didesnė nei 5 mlrd. eurų ir jo turto / įsipareigojimų vertė yra didesnė nei 20 % valstybės, kurioje veikia bendrojo vidaus produkto; iv) įstaiga yra gavusi pagalbos iš Europos stabilumo mechanizmo arba Europos finansinio stabilumo fondo arba yra jos prašiusi. ECB priežiūrai priskiriami ne mažiau, nei trys kiekvienos valstybės narės bankai. Jeigu valstybėje nėra trijų bankų, atitinkančių aukščiau išvardintus nurodymus, ECB priežiūrai priskiriami didžiausi valstybės narės bankai.

sklandžiau vykdyti ankstyvąją intervenciją, kai bankas susiduria su mokumo problemomis, tačiau kartu leidžia ir papildomai tikrinti ir vertinti kiekvieno prižiūrimo banko veiklą.

Įstaigoms, kurios priklauso Europos Centrinio Banko priežiūrai, yra parengiami ir pertvarkymo planai (BPGD 10 straipsnio 1 dalis), kuriuos rengia šių įstaigų pertvarkymo institucija. Šiame plane yra nurodoma kokių veiksmų pertvarkymo institucija turėtų imtis, jeigu bankas atitiktų pertvarkymo sąlygas, tačiau pertvarkymo plane nenumatomos galimybės pasinaudoti: (i) nepaprastąją viešąją finansinę paramą; (ii) skubią centrinio banko pagalbą likvidumui padidinti arba (iii) centrinio banko pagalbą likvidumui padidinti, teikiama nestandartinėmis užtikrinimo, termino ir palūkanų normų sąlygomis (BPGD 10 straipsnio 3 dalis). Pertvarkymo institucija, gali reikalauti, kad įstaigos padėtų joms parengti ir atnaujinti planus (BPGD 10 straipsnio 5 dalis).

Priežiūros institucijos turi didelę diskreciją veikti, kad padėtų išvengti banko nemokumo arba kaip įmanoma labiau sumažintų jo padarinius. Kiekviena priežiūros institucija yra įgaliota panaudoti specialias priemones, kuriomis gali privalomai nurodyti bankams pasielgti vienaip ar kitaip arba priimti atitinkamus sprendimus už banko valdymo organus, jos vadinamos – poveikio priemonėmis. 2014 m. priėmus BPGD, ES iš esmės buvo pakeistas ir suvienodintas priežiūros institucijų poveikio priemonių institutas – ankstyvoji intervencija. Ankstyvoji intervencija leidžia priežiūros institucijoms kištis į banko veiklą, kol ji dar nepataisomai nepablogėjo. BPGD 27 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintos priemonės, kurių priežiūros institucijos gali imtis ankstyvosios intervencijos metu, pavyzdžiui, (i) reikalauti, kad įstaigos valdymo organas įgyvendintų vieną ar daugiau gaivinimo plane nustatytų procedūrų, (ii) reikalauti, kad įstaigos valdymo organas išnagrinėtų padėtį ir parengtų problemos sprendimo veiksmų planą, (iii) įpareigoti valdymo organą sušaukti akcininkų susirinkimą, o jeigu valdymo organas nevykdo šios pareigos, tiesiogiai sušaukti akcininkų susirinkimą ir kt. Tokia diskrecija leidžia priežiūros institucijai ne tik gana plačiai įsikišti į banko veiklą tačiau ir priimti realius sprendimus už banko vadovybę.

Kriterijai, kuriais remiantis priežiūros institucijos turi teisę vykdyti ankstyvąją intervenciją yra nurodyti Europos Bankininkystės Institucijos (toliau – **EBI**) gairėse dėl ankstyvosios intervencijos priemonių naudojimo kriterijų pagal Direktyvos 2014/59/EU 27 straipsnio 4 dalį (toliau – **EBI gairės**). EBI gairėse išskirtos trys situacijos, kuomet ankstyvoji intervencija laikoma tinkama: (i) priežiūros peržiūros ir įvertinimo proceso (angl. *Supervisory review and evaluation*) metu išryškėję banko veiklos trūkumai, (ii)

ryškūs materialūs pokyčiai vertinant bankų atitiktį keliamiems kapitalo reikalavimams bei (iii) ypatingi įvykiai.

Pirmoji situacija yra galima tada, kai įvertinus banko veiklą, vadovaujantis EBI gairėmis dėl bankų veiklos vertinimo (angl. *Supervisory review and evaluation guidelines*), banko vidinė priežiūra ir kontrolė, banko verslo modelis arba strategija, banko kapitalas ir (arba) banko likvidumas neatitinka keliamų standartų. Antroji situacija yra susijusi su pakitusiais bankų nuosavų lėšų arba rezervų kapitalų procentais. ES reguliavimas išsiskiria dėl trečiosios situacijos – ankstyvoji intervencija yra galima ir kai bankas susiduria su ypatingu įvykiu dėl kurio bankas gali tapti ar tikėtina, kad ateityje taps nemokiu (EBI Gairės). Tokia situacija gali būti netikėtas ir didelio masto banko vadovybės darbuotojų praradimas, jau minėta banko reputacijos krizė, kuomet dėl smukusio pasitikėjimo banku ypatingai pagausėja kreditorių pareikalavimų ir kt. Kiekvienu atveju priežiūros institucija turi įvertinti ar atskiras įvykis gali būti vertinamas kaip ypatingas ir ar galima pradėti ankstyvosios intervencijos procedūras.

Perkėlus BPGD ir EBI į Lietuvos nacionalinį reguliavimą, priežiūros institucija Lietuvoje, ankstyvoji intervencija gali būti taikoma tais pačiais pagrindais, kaip ir kitos poveikio priemonės: (i) teikiamos paslaugos ar vykdoma veikla, kurią draudžia Bankų įstatymas arba bankas neturi leidimo, kurį Bankų įstatymas reikalauja turėti; (ii) licencija gauta pateikus klaidingą informaciją arba pasinaudojus neteisėtomis priemonėmis; (iii) įstatinis kapitalas padidinamas arba sumažinamas nesilaikant Bankų įstatyme nustatytos tvarkos arba kai yra prieštaravimų dėl asmens planuojančio banko kapitalo įsigijimą; (iv) perleidžiama arba sumažinama kvalifikuotoji įstatinio kapitalo dalis ir (arba) balsavimo teisių dalis apie tai nepranešus priežiūros institucijai; (v) nevykdomi arba netinkamai vykdomi Bankų įstatyme nustatyti valdymo reikalavimai; (vi) nepateikiama arba pateikiama neišsami ar netiksli priežiūros institucijos pareikalauta informacija; (vii) nevykdomi arba netinkamai vykdomi priežiūros institucijos privalomi nurodymai; (viii) nebetenkinami reikalavimai licencijai gauti; (ix) padaromas Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo pažeidimas; (x) banko vadovais paskiriami Bankų įstatyme įtvirtintų reikalavimų neatitinkantys asmenys; (xi) pažeidžiami Reglamente (EB) Nr. 1060/2009, Reglamente (ES) Nr. 1286/2014 ir Reglamente (ES) Nr. 575/2013 nustatyti reikalavimai; (xii) trukdoma priežiūros institucijai ar jos įgaliotiems asmenims atlikti patikrinimus; (xiii) padaromi kiti Bankų įstatymo ar kitų teisės aktų pažeidimai arba yra grėsmė, kad dėl banko veiklos arba finansinės būklės būtų pažeisti visuomenės ir (arba) klientų interesai arba sutriktų Lietuvos Respublikos bankų sistemos

funkcionavimas. (Bankų įstatymo 73 straipsnis). Toks reguliavimas Lietuvoje priežiūros institucijai teoriškai leidžia taikyti poveikio priemones (kurios įprastai taikomos už pažeidimus) su mokumo problemomis susidūrusiems bankams, o bankams, pažeidusiems Lietuvoje taikomus reikalavimus, nesusijusius su bankų mokumo užtikrinimu, vykdyti ankstyvąją intervenciją.

JAV jurisdikcijoje ankstyvoji intervencija yra įtvirtinta kur kas anksčiau, nei ES. Per 1980-1990 m. vykusią JAV indėlių ir paskolų krizę priežiūros institucijos buvo sukritikuotos dėl savo pasyvumo ir nepakankamų veiksmų dėl ko prasidėjo bankų bankrotai sukėlę didelius indėlininkų nuostolius ir daug kainavę mokesčių mokėtojų lėšų (FDIC, *Managing the Crisis: the FDIC and RTC Experience 1980-1994*). 1991 m. JAV Kongresas priėmė Federalinį indėlių draudimo tobulinimo įstatymą (angl. *Federal Deposit Insurance Corporation Improvement Act*). Pagrindinis šio įstatymo tikslas – bankui susidūrus su mokumo problemomis, kaip įmanoma labiau apsaugoti indėlių draudimo fondą nuo galimų didelių nuostolių, priežiūros institucijai taikant skubius taisomuosius veiksmus (angl. *Prompt Corrective Action*), (Svoronos, 2018, 18 p.) JAV ankstyvoji intervencija skiriasi nuo ES tiek pagal taikymo kriterijus, tiek pagal priemones. Kadangi vienintelis kriterijus yra banko kapitalo pakankamumas, siekiant įgyvendinti intervencijos tikslus yra nustatytos tikslios priemonės, kurių priežiūros institucija gali imtis. Pavyzdžiui kapitalo santykiui sumažėjus dviem procentiniais punktais nei įstatymo nustatyta minimali riba, bankui draudžiama mokėti palūkanas, kurios gerokai viršija rinkoje nusistovėjusią normą (Svoronos, 2018, 20 p.). Taigi JAV taikomos procedūros nesuteikia tiek diskrečios priežiūros institucijoms, kiek ES.

Atkreiptinas dėmesys, kad JAV reguliavime yra koncentruojamasi į kapitalo pakankumą (kaip ir nustatinėjant nemokumo sąlygas), tačiau šiame darbe jau aptarėme, kad priežastys, dėl kurių bankai susiduria su nemokumo problemomis, yra labai įvairios ir net gali būti visiškai nesusiję su banko faktiniu nemokumu. JAV bankams susidūrus su likvidumo problemomis, bankų sistemos pasitikėjimo krizėmis, didelėmis ir keliančiomis grėsmę banko gyvybingumui personalo problemomis ir kitomis priežastimis, dėl ko bankai gali tapti nemokūs, priežiūros institucijai nėra galimybės atlikti atitinkamus veiksmus, kad būtų išvengta padarinių. Tuo tarpu ES priežiūros institucijos turi itin plačią diskrečiją įsikišti ne tik bankui susidūrus su faktiniu nemokumu ar neatitinkamų įstatymų keliamų kiekybinių reikalavimų, tačiau ir esant objektyviam vertinimui, kad dėl nenumatytų aplinkybių bankas gali susidurti su nemokumu. Darytina išvada, kad JAV intervencijos modelis suteikia kur kas mažiau priemonių gelbėti banką nuo nemokumo. ES ankstyvoji

intervencija suteikia priežiūros institucijai platesnes priemones spręsti banko nemokumą ir yra labiau orientuotos į nemokumo priežasčių pašalinimą.

2. Bankų pertvarkymo procesas

2.1. Europos Sąjungos bankų pertvarkymo reguliavimas

Kaip jau minėta anksčiau, 2008 m. finansų krizės metu padaugėjo komercinių bankų bankrotų, kas kartu reiškia ir stipresnes pasekmes atskirų valstybių ar tarptautinei ekonomikai. Atskiros valstybės pradėjo priiminėti chaotiškus sprendimus, staigiai stabdydavo bankų veiklas, imdavo pardavinėti banko turtą ir t. t. Bankams tapus nemokiams, valdžios institucijos dažnai imdavosi netikslingų ir brangių priemonių. Dėl šių priežasčių atsirado akivaizdus poreikis tobulinti bankų nemokumo reguliavimą, o siekiant išvengti chaotiškų atskirų ES valstybių narių sprendimų ir pasekmių dėl jų, sukurti vieningą reguliavimą, kuris padėtų užtikrinti tvarkingą bankų priežiūros ir pertvarkymo reguliavimą – taip buvo įkurta Bankų sąjunga (žr. 2015 m. lapkričio 24 d. Europos Komisijos komunikatą COM (2015) 587 dėl Bankų sąjungos sukūrimo).

Bankų sąjunga, siekia užtikrinti, kad bankų sektorius euro zonoje ir visoje ES būtų stabilus ir patikimas bei: (i) būtų užtikrintas bankų tvirtumas ir stabilumas ištikus finansinėms krizėms; (ii) negyvybingi bankai būtų pertvarkomi privačiomis lėšomis ir tai darant kuo mažesnę poveikį ekonomikai; ir (iii) būtų užtikrintas rinkos susiskaidymas esant suderintoms finansų sektoriaus taisyklėms. Bankų sąjungai priklauso visos eurozonos valstybės bei gali prisijungti ES valstybės narės, kurios glaudžiai bendradarbiauja su Europos centriniu banku. Siekiant įgyvendinti Bankų sąjungos tikslus, buvo priimtas vadinamasis bendras taisyklių sąvadas (žr. 2015 m. lapkričio 24 d. Europos Komisijos komunikatą COM (2015) 587 dėl Bankų sąjungos sukūrimo).

Vienas svarbiausių Bankų sąjungos pokyčių – vieninga bankų pertvarkymo politika Europos Sąjungoje. Tai padeda ne tik išvengti chaotiškų valstybių sprendimų bankui tapus nemokiam, bet ir apsaugo valstybės ekonomiką, kai su mokumo problemomis susiduria ypatingai dideli bankai, kurių bankrotas tikėtina sukeltų milžiniškas pasekmes valstybės ekonomikai – „per didelis, kad žlugtų“ doktrina (angl. *too big to fail*). Ši doktrina susiformavo, kuomet didieji bankai vykdė agresyvią indėlių ir paskolų politiką, buvo nepakankamai prižiūrimi bei reguliuojami, prisidėjo ir sisteminės krizės kritus bankų pasitikėjimu ir kitos bankų nemokumui būdingos priežastys, o banko nemokumui spręsti reikėjo didelių viešųjų finansų išteklių (Moosa, 2010, 22 p.). Iš esmės ši doktrina reiškia, kad banko, atitinkančio „per didelio, kad žlugtų“ sąvoką, įprasta bankroto procedūra gali lemti sistemine bankų krize bei per didelius kaštus jį likviduojant, kurie keltų realią grėsmę ekonomikai (Rolef. 2013, 202 p.).

Dabartinis bankų pertvarkymas ES¹¹ apima verslo perleidimo, turto atskyrimo, laikinosios įstaigos įsteigimo bei gelbėjimo privačiomis lėšomis procedūras. Kokios pertvarkymo priemonės bus naudojamos pradėjus pertvarkymo procedūras, pirmiausiai priklauso nuo to, kokia priemonė geriausiai įgyvendins ES pertvarkymo procedūromis keliamus tikslus: (i) užtikrinti ypatingos svarbos funkcijų tęstinumą; (ii) išvengti didelių neigiamų pasekmių finansinei sistemai, visų pirma užkertant kelią problemos plitimui, be kita ko, rinkos infrastruktūrose, ir palaikant rinkos drausmę; (iii) apsaugoti viešąsias lėšas kiek įmanoma sumažinant nepaprastosios viešosios finansinės paramos teikimo galimybę; (iv) apsaugoti indėlininkus; (v) apsaugoti klientų lėšas ir klientų turtą (BPGD 31 straipsnis). Pavyzdžiui, siekiant apsaugoti indėlininkus, žlungančio banko verslo dalis (pvz. indėlių sutartys) gali būti perduodama kitiems rinkos dalyviams; siekiant kiek įmanoma apsaugoti viešąsias lėšas, Bankų sąjungoje yra įtvirtinta procedūra, kai finansų sistemos stabilizavimas vyksta iš rinkos dalyvių lėšų – gelbėjimas privačiomis lėšomis.

Kad būtų inicijuotas banko pertvarkymas, turi būti nustatoma, kad: (i) bankas žlunga arba galėtų žlugti; (ii) kitos priemonės (pavyzdžiui ankstyvosios intervencijos, kapitalo nurašymo ir kt.) nepadėtų išvengti banko žlugimo; (iii) pertvarkymo veiksmai yra būtini užtikrinti viešąjį interesą (BPGD 32 straipsnio 1 dalis). Būtini veiksmai užtikrinti viešąjį interesą laikomi būtini ir proporcingi veiksmai užtikrinti bent vieną ir pertvarkymo tikslų, o likviduojant banką tokių pačių tikslų pasiekti nebūtų įmanoma (BPGD 32 straipsnio 5 dalis). Vykdam banko pertvarkymą, galima taikyti visas priemones kartu arba vieną iš priemonių individualiai, išskyrus turto atskyrimo, nes atskirtas turtas yra perduodamas kitam privačiam bankui arba laikinai įsteigta įstaigai.

2.1.1. Verslo pardavimas ir turto atskyrimas

Pirmoji pertvarkymo priemonė – verslo pardavimas – ES yra galima be pertvarkomo banko akcininkų ar kitų trečiųjų asmenų sutikimo ir netaikant jokių bendrų bendrovių ir vertybinių popierių teisės procedūrinių reikalavimų, išskyrus specialiai numatytas išimtis (BPGD 38 straipsnio 1 dalis). Pagal šią priemonę pertvarkomo banko dalis arba visas turtas yra parduodamas kitam banko licenciją turinčiam privačiam subjektui pagal pertvarkymo

---

¹¹ Lietuvoje bankų pertvarkymas yra įtvirtintas Finansinio tvarumo įstatyme. Autoriui atlikus BPGD perkėlimo į Lietuvos nacionalinę teisę detalią analizę, darytina išvada, kad bankų pertvarkymo priemonės yra perkeltos pilna apimtimi, o Finansinio tvarumo įstatymo ir BPGD skirtumai yra minimalūs. Dėl šių priežasčių toliau aptariant BPGD įtvirtintas banko pertvarkymo priemones kartu galima išvelgti problematiką ir Lietuvos nacionalinėje bankų pertvarkymo teisėje.

institucijos¹² nustatytas sąlygas. Apie planuojamą priemonę gali būti skelbiama viešai, tačiau pertvarkymo institucijai nedraudžiama kreiptis į konkrečius potencialius pirkėjus (BPGD 39 straipsnio 2 dalis). Daugiau verslo pardavimo priemonės reguliavimas yra detalizuojamas EBI gairėse „dėl faktinių aplinkybių, prilygstančių reikšmingai grėsmei finansiniam stabilumui, ir dėl elementų, susijusių su verslo pardavimo priemonės veiksmingumu pagal Direktyvos 2014/59/ES 39 straipsnio 4 dalį“.

Praktikoje dažnai šis įrankis yra taikomas individualiai – pavyzdžiui dalis verslo yra parduodama, likusi likviduojama. Viena iš galimų šio įrankių problematikų – galimas poveikis konkurencijai rinkoje (sukuriama ar sustiprinta dominuojanti padėtis, itin apribota konkurencija ir pan.), todėl turi būti papildomai įvertintos šios priemonės taikymo galimybės. Europos Komisija, vertindama, kada žlungančios ir veikiančios įmonės koncentracija yra galima yra nurodžiusi sąlygas: (i) žlugusi įmonė artimiausiu metu bus priversta pasitraukti iš rinkos dėl finansinių sunkumų, jei jos neperimtų kita įmonė; (ii) nėra mažiau konkurenciją pažeidžiančios alternatyvos nei siūlomas susijungimas; ir (iii) jei siūlomo susijungimo nebūtų, žlungančios įmonės turtas neišvengiamai pasitrauktų iš rinkos. (2001 m. liepos 11 d. Europos Komisijos sprendimas COMP/M.2314 – BASF/Pantochim/Eurodiol, 157-160 punktai). Taigi taikant šią priemonę yra ypatingai svarbu atsižvelgti ne tik į skaidrumą vykdant procedūras ir viešųjų interesų suderinimą, tačiau ir į esamą rinkos situaciją bei galimą konkurencijos ribojimą.

Turto atskyrimo priemonė, kaip ir verslo pardavimas, taip pat gali būti taikoma be akcininkų sutikimo (BPGD 42 straipsnio 1 dalis). Ši priemonė gali būti taikoma, kai: (i) padėtis konkrečioje to turto rinkoje yra tokia, kad to turto likvidavimas iškeliant įprastinę bankroto bylą galėtų turėti neigiamų pasekmių vienai ar daugiau finansų rinkų; (ii) toks perdavimas yra būtinas siekiant užtikrinti tinkamą pertvarkomos įstaigos arba laikinos įstaigos veikimą; arba (iii) toks perdavimas yra būtinas siekiant gauti kuo didesnes likvidavimo pajamas (BPGD 42 straipsnio 5 dalis).

Siekiant išlaikyti perduodamo turto vertę arba net ją pakelti, jis yra perleidžiamas turto valdymo įmonei, kuri visa ar iš dalies priklauso viešajai institucijai (ar keletui) bei ją kontroliuoja pertvarkymo institucija ir ji sukurta būtent turto atskyrimo įrankio įgyvendinimo tikslui (BPGD 42 straipsnio 2 dalis). Visas atlygis, gautas realizuojanti

---

¹² Lietuvoje pertvarkymo institucijos gali būti Lietuvos bankas arba Bendra pertvarkymo valdyba (Finansinio tvarumo įstatymo 2 str. 9 d.). Bendra pertvarkymo valdyba yra Europos Centrinio Banko prižiūrimų bankų pertvarkymo institucija; Lietuvos banko prižiūrimų bankų priežiūros institucija – Lietuvos bankas (2014 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 806/2014).

(parduodant) atskirtą turtą, yra perduodamas pertvarkomai institucijai. Turto valdymo įmonė valdo turtą iki tol, kol jis pertvarkymo institucijos sprendimu yra perduodamas arba likviduojamas.

2.1.2. Laikinosios įstaigos įsteigimas

Trečiasis banko pertvarkymo įrankis – laikinosios įstaigos įsteigimas (laikino banko įsteigimas). Šia priemone yra siekiama užtikrinti, kad žlungančios įstaigos klientams būtų toliau teikiamos esminės finansinės paslaugos ir kad būtų tęsiama esminė finansinė veikla (BPGD konstatuojamosios dalies 65 punktas). Laikinoji įstaiga turi atitikti šiuos reikalavimus: (i) ji visa arba iš dalies priklauso vienai ar daugiau viešųjų institucijų, tarp kurių gali būti pertvarkymo institucija arba pertvarkymo finansavimo struktūra, ir ją kontroliuoja pertvarkymo institucijos; (ii) ji sukurta tam, kad gautų ir turėtų kai kurias arba visas pertvarkomos įstaigos išleistas akcijas ar kitas nuosavybės priemones arba kai kurių arba visą vienos ar daugiau pertvarkomų įstaigų turtą, teises ar įsipareigojimus, siekiant išlaikyti prieigą prie ypatingos svarbos funkcijų ir perduoti įstaigą (BPGD 40 straipsnio 2 dalis). Ši priemonė yra naudojama, kuomet yra planuojama perduoti dalį arba visą nemokų banką kitam bankui, tačiau dėl tam tikrų aplinkybių, pavyzdžiui banko dydžio, to padaryti iš karto nėra įmanoma. Tokiu būdu yra apsaugomi banko indėlininkų ir kitų klientų interesai, nes svarbiausios banko funkcijos yra toliau vykdomos. Perdavus dalį pertvarkomos įstaigos laikinajai įstaigai, likusios pertvarkomos įstaigos dalies veikla yra sustabdoma ir ji likviduojama (BPGD konstatuojamosios dalies 68 punktas).

Laikinoji įstaiga – tai įsteigtas bankas, toliau laikinai tęsiantis dalį pertvarkomo banko veiklą ir: (i) kuriam yra taikomos bendros reguliacinės bankų taisyklės, tokios kaip veiklos leidimo turėjimas, bei priežiūros procedūros; (ii) kuriam steigimo dokumentus, veiklos strategiją ir rizikos modelį patvirtina pertvarkymo institucija; (iii) kurio valdymo organus skiria arba tvirtina bei jų atlygį nustato pertvarkymo institucija. Laikinosios įstaigos veikla pasibaigia, kai: (i) laikina įstaiga susijungia su kitu subjektu; (ii) laikina įstaiga nebeatitinka jau aptartų jai keliamų reikalavimų įtvirtintų BPGD 40 straipsnio 2 dalyje; (iii) trečiajam asmeniui perduodamas visas arba beveik visas laikinos įstaigos turtas, teisės ar įsipareigojimai; (iv) baigiasi laikinajai įstaigai nustatytas veikimo laikotarpis; (v) visas laikinos įstaigos turtas yra likviduojamas ir visi jos įsipareigojimai yra įvykdyti.

Ši priemonė, kaip ir kitos, kuriomis siekiama perduoti pertvarkomo banko turtą yra rizikinga: laikinoji įstaiga turi veikti ne tik atitikdama teisės aktų reikalavimus, tačiau ir

pelningai, nes priešingu atveju neatsiras pirkėjų (Ambrasas, 2015, 197 p.). Todėl pertvarkymo institucijai kyla papildoma našta užtikrinti, kad laikinoji institucija būtų paklausy būsiniams pirkėjams.

2.1.3. Gelbėjimas privačiomis lėšomis

Ketvirtąją priemonę siekiama įgyvendinti vieną iš pagrindinių bankų pertvarkymo sistemos tikslų – kaip įmanoma sumažinti viešosios finansinės paramos teikimą. Nuo 2016 m. Gelbėjimas privačiomis lėšomis leidžia pertvarkymo institucijai nurašyti ir konvertuoti pertvarkomo banko įsipareigojimus (BPGD 2 straipsnio 57 dalis). Tokiu būdu nuostolių našta prisiima ne mokesčių mokėtojai, o nemokaus banko akcininkai ir kreditoriai, kadangi taikant šią priemonę, galima rekapitalizuoti ir atstatyti žlungančio banko nemokumą (2016 m. lapkričio 23 d. Europos Komisijos pasiūlymas COM(2016) 853). Ši priemonė taikoma bet kuriuo iš šių tikslų: (i) siekiant rekapitalizuoti banką, kuris atitinka pertvarkymo sąlygas, pakankamu mastu, kad būtų atkurtas jų gebėjimas laikytis veiklos leidimo sąlygų (tiek, kiek tos sąlygos taikomos subjektui) ir toliau vykdyti veiklą, ir išlaikyti pakankamą rinkos pasitikėjimą įstaiga arba subjektu; arba (ii) siekiant reikalavimus arba skolos priemones konvertuoti į nuosavybės vertybinius popierius arba sumažinti jų pagrindinę sumą, kai reikalavimai arba skolos priemonės perduoti: a) laikinai įstaigai siekiant tai laikinai įstaigai suteikti kapitalo arba b) taikant verslo pardavimo priemonę arba turto atskyrimo priemonę (BPGD 43 straipsnio 2 dalis). Taigi ši priemonė gali būti taikoma kartu su visomis aukščiau išvardytomis priemonėmis.

Šios priemonės reguliavimas yra pakankamai naujas, o iš visų pateiktų, autoriaus nuomone, ir plačiausias. Įsipareigojimų, kuriems taikyti šio įrankio nėra galima, sąrašas yra gana platus: (i) apdraustųjų indėlių; (ii) užtikrintųjų įsipareigojimų, įskaitant padengtas obligacijas ir įsipareigojimus, kurie yra finansinių priemonių, naudojamų apsidraudimo tikslais, kurios sudaro neatskiriamą užstato fondo dalį ir kurios pagal nacionalinę teisę yra užtikrintos panašiu būdu, kaip ir padengtos obligacijos, formos; (iii) bet kokių įsipareigojimų, atsirandančių bankui laikant klientų turtą arba klientų pinigus; (iv) bet kokių įsipareigojimų, atsirandančių dėl patikėjimo santykių tarp banko ir kito asmens (kaip naudos gavėjo), su sąlyga, kad tos naudos gavėjas yra apsaugotas pagal taikomą bankroto arba civilinę teisę; (v) įsipareigojimų įstaigoms, išskyrus tai pačiai grupei priklausančius subjektus, kurių pradinis galiojimo pabaigos terminas yra trumpesnis nei septynios dienos; (vi) Direktyvos 98/26/EB tikslais paskirtoms sistemoms ar sistemų valdytojams arba tų

sistemų dalyviams turimų arba dėl dalyvavimo tokioje sistemoje atsiradusių įsipareigojimų, kurių likęs galiojimo terminas yra trumpesnis nei septynios dienos; (vii) įsipareigojimo bet kuriai iš šių šalių: a) darbuotojui, kiek tai susiję su sukauptu atlyginimu, pensijos išmokomis ar kitu fiksuoto dydžio darbo užmokesčiu, išskyrus kintamąjį atlygio komponentą, nereglamentuojamą kolektyvine sutartimi; b) komerciniam arba prekybos kreditoriui, atsirandančiam dėl bankui teikiamų prekių ar paslaugų, kurios yra ypatingos svarbos paslaugos kasdienei jų veiklai, įskaitant IT paslaugas, komunalines paslaugas ir patalpų nuomą, tvarkymą ir priežiūrą; c) mokesčių ir socialinės apsaugos institucijoms, su sąlyga, kad tokiems įsipareigojimams teikiama pirmenybė pagal taikomą teisę; d) indėlių garantijų sistemų, atsirandančių dėl privalomų įnašų pagal Direktyvą 2014/49/ES.

Gelbėjimo privačiomis lėšomis priemonė neapsiriboja tik akcininkų ir kreditorių padengiamais banko nuostoliais. Pertvarkymo institucija turi teisę kreiptis dėl papildomo finansavimo siekiant vieno (arba abiejų) iš šių tikslų: (i) padengti visus nuostolius, kurie nebuvo padengti tinkamais įsipareigojimais, ir atkurti pertvarkomos įstaigos grynąją turto vertę iki nulio; (ii) įsigyti pertvarkomos įstaigos akcijų arba kitų nuosavybės ar kapitalo priemonių siekiant rekapitalizuoti įstaigą (BPGD 44 straipsnio 4 dalis). Tačiau tokia galimybė yra tik kai akcininkai ir kreditoriai padengė ne mažiau, kaip 8 % visų įsipareigojimų ir papildomo finansavimo įnašas neviršija 5 % visų įsipareigojimų (BPGD 44 straipsnio 5 dalis). Papildomas finansavimas galimas Bendro pertvarkymo fondo lėšomis. Šis fondas – papildomas žingsnis užtikrinti kuo mažesnę viešųjų finansų naudojimą bankų pertvarkymo procedūrose. Šiuo metu Bendras pertvarkymo fondas vis dar yra formuojamas: kiekvienai Bankų sąjungos narei yra įkurtas skyrius (BPDG 4 straipsnis), kurie iki 2023 m. bus panaikinti, o visos lėšos bus perleistos Bendrajam pertvarkymo fondui (BPGD 12 straipsnio 2 dalis). Tam, kad tikslas apsaugoti mokesčių mokėtojų lėšas būtų pasiektas ir iki Bendro pertvarkymo fondo formavimo pabaigos, ES finansų ministrai yra priėmę laikiną sprendimą – finansavimą tarpinio finansavimo lėšomis, jas papildant bankams taikomais mokesčiais (2014 m. gegužės 14 d. Europos Sąjungos Tarybos susitarimas 8457/14).

Galiausiai, jeigu taikant šią priemonę nebuvo pasiekti norimi rezultatai, t. y. nebuvo atkurtas banko gyvybingumas, yra galimas ir finansavimas viešaisiais finansais. Tačiau dėl aptartų banko pertvarkymo tikslų toks finansavimas yra taikomas tik išimtiniais atvejais, kai gresia sisteminės bankų krizės situacija (BPGD 37 straipsnio 10 dalis). Bankų gelbėjimas viešaisiais finansais visais atvejais gali būti vykdomas tik kaip ultima ratio (BPGD 56 straipsnis, 58 straipsnis).

Ši pertvarkymo priemonė vertintina įvairiai. Yra nuomonių, kad gelbėjimo privačiomis lėšomis priemonė padidins bankų skolinimosi išlaidas (HM Treasury, 2014, 2 p.). Pastebima ir kad ši priemonė yra „brangesnė“ už kitas priemones rekapitalizuojant banką (Restoy, 2020). Pavyzdžiui taikant turto atskyrimo priemonę, jeigu toliau ir bus taikoma gelbėjimo privačiomis lėšomis priemonė, ji bus taikoma tik atskirtajai pertvarkomo banko daliai, o likusi bus likviduota. Tuo tarpu iš karto taikant gelbėjimo privačiomis lėšomis priemonę, ji taikoma visam pertvarkomam bankui. Visgi autoriaus nuomone šios priemonės suformavimas yra itin svarbus žingsnis bankų pertvarkymo srityje bei juo akivaizdžiai sumažinama galima našta viešiesiems finansams banko pertvarkymo metu.

2.2. JAV bankų pertvarkymo reguliavimas ir skirtumai nuo ES

JAV teisėje bankų nemokumas gali būti sprendžiamas banko likvidavimo procedūra arba pertvarkymo procedūromis (JAV bankų ir finansų kodeksas, 1938). Visus su bankų nemokumo veiksmus JAV teisinėje sistemoje atlieka Federalinė indėlių draudimo korporacija (angl. *Federal Deposit Insurance Corporation*) (toliau – **FIDK**). JAV teisinė sistema yra unikali tuo, kad joje bankų bankroto procedūros nėra, o FIDK gali būti paskiriamas laikinuoju banko administratoriumi ir taip atstatyti banko gyvybingumą, neatšaukiant licencijos ir nesustabdant veiklos (Hynes, Walt, 2010, 2 p.). Visgi tokia priemonė yra naudojama gana retai, ir, kaip ir ES teisėje, JAV, atsižvelgiant į banko kapitalo testo rezultatų rodiklius, nesuveikus specialioms poveikio priemonėms bankas yra pertvarkomas arba likviduojamas.

Pirmiausiai aptariant JAV bankų reguliavimą, reikia aptarti ir FIDK įgaliojimus. FIDK gali būti ne tik priežiūros, pertvarkymo ar kita institucija, kai ES šios institucijos gali būti ir skirtingos įstaigos, tačiau FIDK gali būti ir nemokumo administratoriumi, jeigu egzistuoja banko nemokumo pagrindai ir siekiama sumažinti indėlių draudimo fondo nuostolių riziką (JAV federalinio indėlių draudimo įstatymo 11 skyrius) Taip pat FIDK turi įgaliojimus ir sujungti nemokų banką su kitų banku (Schooner, 2005, 388 p.). FIDK savo veikloje vadovaujasi mažiausios kainos principu – pasirenkamos tokios priemonės, kurių bendra išlaidų suma FIDK įgyvendinus banko nemokumo procedūras turėtų mažiausią ekonominį poveikį FIDK (Federalinės indėlių draudimo korporacijos nemokumo sprendimų procesų apžvalga, 2014 (toliau – **FIDK apžvalga**)). Būtų kritikuotina situacija, jeigu bet kuriuo atveju FIDK turėtų laikytis mažiausios kainos principo, todėl FIDK gali

juo nesivadovauti, jeigu juo vadovaujantis, banko pertvarkymas sukeltų potencialią grėsmę sisteminei finansų krizei galėtų kilti rizika arba būdų padarytas neigiamas poveikis realiajai ekonomikai (Ambrasas, 2015, 181 p.).

JAV banko pertvarkymo priemonėmis siekiama suteikti perspektyvų banko gyvybingumui išlaikyti, nepriklausomai nuo banko dydžio, bei kiek įmanoma išvengti sisteminių neigiamų pasekmių ir mokesčių mokytojų papildomų išlaidų (Dodd-Frank teisės aktas, II aprašomoji dalis). Banko pertvarkymas JAV turi būti vykdomas atsižvelgiant į tris principus: (i) kreditoriai turi prisiimti nemokaus banko patiriamus nuostolius; (ii) valdymo organai, atsakingi už banko nemokumo priežastis turi būti atleisti; (iii) visos viešosios institucijos, atsakingos už nemokumo procesų įgyvendinimą, turi užtikrinti, kad visos šalys, kurios yra atsakingos už susidariusią banko nemokumo situaciją, taip pat būtų atsakingos ir už bankui kylančius nuostolius ar finansines kompensacijas nemokumo proceso metu (Dodd-Frank teisės aktas, 203 str.). JAV teisinėje yra įtvirtintos panašios banko pertvarkymo priemonės, kaip ir ES.

2.2.1. Verslo pardavimas ir turto atskyrimas

Teigiama, kad verslo pardavimo priemonė buvo itin veiksminga ir naudinga pertvarkant žlungančius JAV bankus (Ambrasas., 2015, 190 p.). Ši priemonė gali būti taikoma taip pat, kaip ir ES teisėje – FIDK gali spręsti dėl dalies ar visų banko turto ar įsipareigojimų perleidimo kitam bankui. Tam, kad ši priemonė galėtų būti naudojama, reikalingas iš ankstinis valiutos kontrolieriaus institucijos, JAV Federalinio Rezervo Valdybos arba FDIC sutikimas (JAV federalinio indėlių draudimo įstatymo 18 (F) (c) (2)), o apie planuojamą verslo pardavimą turi būti pranešama dar prieš jį patvirtinant (JAV federalinio indėlių draudimo įstatymo 18 (F) (c) (3)). FIDK atsisako tvirtinti šią priemonę, jeigu: (i) bankų susijungimas sukurs monopoliją, bus susijęs su monopolizuojančiais susitarimais arba bet kaip kitaip ribos bankų konkurenciją bet kurioje JAV dalyje; (ii) reikšmingai sumažins konkurenciją, nebent bus nustatytas sandorio antikonkurencinis poveikis, nusveriantis viešąjį interesą ir atitinka bendruomenės interesus; (iii) atsižvelgiama į finansinius ir valdymo resursus, galimas sandorio šalių ateities perspektyvas, viešąjį interesą ir galimą poveikį finansų sistemai (JAV federalinio indėlių draudimo įstatymo 18 (F) (c) (5)). Įvykdant verslo pardavimo priemonę subrogacijos būdu FIDK apsikeičia vietomis su apdraustaisiais indėliais, dėl ko visiškai yra apsaugomi apdraustųjų indėlininkų interesai (Ambrasas, 2015, 190 p.). Tačiau doktrinoje teigiama,

kad verslo perdavimo priemonė yra naudinga ir neapdraustiems indėlininkams bei kitiems pertvarkomo banko kreditoriams. FDIK verslo perdavimo priemonę turi vykdyti vadovaujantis „padėties nepabloginimo principu“ (lot. *pari passu*), kas reiškia, kad verslo perdavimo priemonę įvykdžius pabloginant neapdraustų indėlininkų padėtį, FIDK turėtų kompensuoti nuostolius (Ambrasas, 2015, 190 p.), o tai iš esmės galėtų pabranginti pertvarkymo procesą ir neatitiktų „mažiausios kainos principo“. Dėl šių priežasčių FIDK yra suinteresuota, kad pertvarkymas būtų kaip įmanoma sklandesnis, o sujungti bankai – kaip įmanoma pelningesni. Toks požiūris lemia ne tik geresnę visų kategorijų indėlininkų teisių apsaugą, bei galimai geresnę ir kitų kreditorių padėtį.

Doktrinoje yra išskirta ir šios priemonės problematika JAV jurisdikcijoje. Ši priemonė tinkamiausia mažiems ir vidutiniams bankams – dėl didelių bankų sudėtingos administracinės struktūros, atskirti gyvybiškai svarbias funkcijas prieš verslo pardavimą, gali būti labai sudėtinga bei užtrukti neproporcingai ilgai (Zwet, 2011, 10-11 p.). Teigiama, kad tokią situaciją galima išspręsti nustatant reikalavimus *ex ante* planuojant banko gaivinimą ir pertvarkymą (Ambrasas, 2015, 190 p.). ES jurisdikcijoje ši problema yra išspręsta – BPGD įtvirtintas išankstinis gaivinimo ir pertvarkymo planavimas (BPGD II antraštinė dalis, I skyrius) kas leidžia ne tik gaivinti ir (arba) pertvarkyti nemokius bankus, nepriklausomai nuo jų dydžio, bet ir pertvarkymo institucijai greitai reaguoti susidūrus su banko nemokumu.

Taigi nepriklausomai nuo jurisdikcijos, verslo pardavimo modelis visada turi būti įvertintas konkurencinės teisės aspektu, tačiau skiriasi pats vertinimo pobūdis: ES teisėje, be kitų konkurencinės teisės taisyklių, yra vertinama, ar verslo pardavimo priemonė yra būtina, tuo tarpu JAV yra atsižvelgiama, ar įvykdžius verslo pardavimo priemonę nekils neigiami padariniai dėl susiklosčiusios monopolizacijos arba kitaip nenukentės bankų ir (arba) finansų sistema. Autoriaus nuomone, JAV praktika yra parodžiusi, kad verslo pardavimo priemonė yra vienas geriausių būdų išsaugoti banką gyvybingu, užtikrinti ne tik apdraustųjų, bet ir kitų suinteresuotų asmenų padėtį, tačiau dėl reguliavimo stokos (*ex ante* planavimo nebuvimo) verslo pardavimo priemonė JAV nelabai tinkama didelių bankų pertvarkymui. Dėl šios priežasties verslo pardavimo priemonė ES laikytina modernesne ir tinkamiau atliepiančia banko pertvarkymu keliamus tikslus.

Kita banko pertvarkymo priemonė – turto atskyrimas – FIDK taikoma dažniausiai (FIDK apžvalga). Turto atskyrimo priemonė leidžia FIDK perleisti pertvarkomo banko turtą ir įsipareigojimus ar dalį jų kitam bankui. Koks turtas ir įsipareigojimai bus perleisti, kiekvienu skirtingu atveju yra vertinama atskirai. FIDK taikydamas turto atskyrimo

priemonę turi užduotį, derinant „mažiausios kainos“ principą (Ambrasas, 2015, 206 p.) ir pirkėjų lūkesčius, įvykdyti proporcingą turto pardavimą.

FIDK išskiria keturis šios pertvarkymo priemonės įvykdymo būdus. Pirmuoju būdu yra parduodama dalis banko turto. Šiuo būdu yra perleidžiama tam tikra banko dalis (pavyzdžiui, apdrausti ir neapdrausti indėliai), o kita banko dalis gali būti siūloma kitam pirkėjui (pavyzdžiui, banko patalpos, įranga ir kita) (FIDK apžvalga). Antruoju būdu pardavinėjamas visas banko turtas. Šis būdas leidžia perleisti visą nemokaus banko turto portfelį už maksimalią galimą kainą, kompetentingai institucijai nesuteikiant jokių garantijų (Ambrasas, 2015, 208 p.). Antrasis būdas vadinamas banko turto pardavimo sandoris su opciono galimybe. Pertvarkymo institucija, siekdama paskatinti potencialius pirkėjus įsigyti banko turta, pasirinkimo sandorių (angl. *option*) būdu. Šio būdo esminis privalumas yra FIDK nuostolių sumažinimas juos pasidalijant kartu su pirkėjais (Ambrasas, 2015, 208 p.). Kad toks būdas galėtų būti įtvirtintas ir ES reguliavime, reiktų valstybėse narėse suderinti pasirinkimo sandorių reguliavimą. Ketvirtasis turto atskyrimo būdas – įsteigiant laikinąjį banką, taip užtikrinant banko klientams teikiamų paslaugų tęstinumą ir suteikiant sąlygas rinkos dalyviams įvertinti galimas banko įsigijimo rizikas, o FIDK pasiruošti banko pardavimui (Ambrasas, 2015, 209 p.).

2.2.2. Laikinasis bankas ir gelbėjimas privačiomis lėšomis

Laikinojo banko priemonę FIDK taiko nuo 1991 m. (FIDK apžvalga). Ši priemonė leidžia prieš turto perdavimą leidžia potencialiems pirkėjams atlikti išsamų teisinį patikrinimą, o FIDK tuo pačiu įvertinti banko ir rinkos situaciją ir parinkti tinkamiausią banko nemokumo sprendimo būdą (FIDK apžvalga). Jeigu žlunga keli bankai, laikinas bankas leidžia kelių bankų mokumo problemas spręsti vienu metu (Ambrasas, 2015, 200 p.).

Laikinas bankas gali būti steigiamas ne ilgesniam nei dvejų metų terminui, o šį terminą FIDK gali pratęsti ne daugiau nei vieneriems metams (JAV federalinio indėlių draudimo įstatymo 11 skyrius (B) (9)). Įstatyme taip pat yra nurodytos kumuliatyvos laikino banko įsteigimo sąlygos: (i) laikino banko veiklos išlaidos nebus didesnės, nei likvidavus banką (įskaitant išmokas apdraustiems indėlininkams); (ii) laikinas bankas toliau turi teikti nemokumo problemų turinčio banko klientams kasdienes paslaugas toje pačioje apimtyje; (iii) taikant šią priemonę ir kitas (jeigu jos taikomos) turi būti atsižvelgiama į „geriausią indėlininkų interesą“ (JAV federalinio indėlių draudimo

įstatymo 11 skyrius (n) (8) (A) (B)). Įsteigtas laikinasis bankas gali perimti padraustus indėlius iš su nemokumu susiduriančio banko bei kitus įsipareigojimus, nupirkti su nemokumu susiduriančio banko turta bei gali atlikti kitas laikinas funkcijas (JAV federalinio indėlių draudimo įstatymo 11 skyrius (n) (B)).

Laikinojo banko JAV ir ES priemonė yra labai panaši: (i) su nemokumu susidūrusio banko perkėlimui į laikiną banką nereikia nemokaus banko akcininkų pritarimo (JAV federalinio indėlių draudimo įstatymo 11 skyrius (n) (3) (4)); (ii) įsteigiant laikiną banką toliau vykdoma kasdieninė banko veikla; (iii) nepavykus rasti pirkėjo, bankas likviduojamas. Laikinojo banko priemonė padeda išspręsti daugelį problemų, susijusių su pasiruošimu taikyti verslo pardavimo arba turto perdavimo priemones, tačiau užtrukus pernelyg ilgai, gali žlungančio banko nemokumo problemos neišspręsti pagal keliamus tikslus.

Vienas iš esminių tikslų – apsaugoti JAV viešuosius finansus bankų gelbėjimo ir pertvarkymo proceso metu – gali būti įgyvendinamas gelbėjimo privačiomis lėšomis priemone. FIDK turi visas teises ir įgaliojimus veikti ir įsikišti į pertvarkomo banko sandorius, kreditorių teises (Dodd-Frank teisės aktas 619 skyrius (d)). Gelbėjimas privačiomis lėšomis JAV galimas konvertuojant nemokumo problemų turinčio banko kreditorių reikalavimus į vertybinius popierius arba kreditorių reikalavimus paprasčiausiai nurašant (Dodd-Frank teisės aktas. 210 skyrius), tačiau vien gelbėjimas privačiomis lėšomis gali ir neatstatyti banko mokumo dėl tokių priežasčių, kaip: pirminis banko kapitalo testas buvo klaidingas, blogas banko verslo modelis arba strategija (Ambrasas, 2015, 219 p.), nepavyksta atstatyti pasitikėjimo banku, dėl ko gali ištikti nemokumo krizė.

Dėl ES teisėje įtvirtintų priemonių, nurodytų problemų galima išvengti. ES priežiūros institucijos gali kištis į banko veiklą jau ankstyvosios intervencijos metu. Pavyzdžiui, priežiūros institucijai nustatčius, kad bankas susidūrė arba ateityje susidurs su mokumo problemomis dėl blogo verslo plano arba veiklos strategijos, ankstyvosios intervencijos metu galima imtis veiksmų, kad mokumo problemos priežastys būtų pašalintos dar prieš inicijuojant pertvarkymo procesą. Tai iš karto pašalina faktorius, kurie gali lemti netinkamą gelbėjimo privačiomis priemonėmis įgyvendinimą. Taip pat ES yra suformuotas ex ante pertvarkymo fondas, kuris leidžia, naudojant gelbėjimo privačiomis lėšomis priemonę, neapsiriboti pertvarkomo banko akcininkų ar kreditorių padengiamais nuostoliais.

Taigi daugeliu aspektų ES ir JAV bankų pertvarkymo sistema yra panaši: panašios (arba tokios pačios) naudojamos priemonės, sąlygos toms priemonėms taikyti ir keliami

tikslai. Visgi yra nemažai ir skirtumų. Vienas esminių ES ir JAV bankų pertvarkymo reguliavimo skirtumas – pertvarkymo institucijos įgaliojimai. Kadangi JAV yra taikomas administracinis bankų nemokumo sprendimas, FIDK turi itin plačius įgaliojimus spręsti visus klausimus, susijusius su banko nemokumu. Tuo tarpu ES banko nemokumo procesuose dalyvauja tiek priežiūros, tiek pertvarkymo institucijos, o banko bankroto atveju – kai kuriose ES valstybėse narėse ir teismai. JAV bankų pertvarkymo reguliavimas yra kur kas seniau įtvirtintas, nei ES, dėl ko JAV yra jau susiformavusi bankų pertvarkymo reguliavimo taikymo praktika. Kaip didžiausius privalumus ES reguliavime gali išskirti taikomas prevencines priemones: bankai yra įpareigoti parengti gaivinimo ir pertvarkymo planus, kurie kompetentingų institucijų yra peržiūrimi; įsteigtas minėtas ex ante fondas. Tokia prevencija laikytina, kaip viena tinkamiausių priemonių pertvarkymo institucijai veikti operatyviai, taip kaip įmanoma išvengiant banko nemokumo sukeltos žalos. Dėl šios priežasties laikytina, kad ES pertvarkymo reguliavimas yra modernesnis už JAV.

3. Banko bankroto reguliavimo problematika Lietuvoje

3.1. Banko bankroto bylos iškėlimas

Priešingai nei banko pertvarkymo, banko bankroto reguliavimas ES yra nacionalinės teisės kompetencijoje. Kaip jau minėta, skirtingose ES valstybėse, skiriasi ir bankų bankroto procedūrų reguliavimas – vienoje valstybėje bankų bankrotas yra reguliuojamas bendromis normomis, kitose bankų bankroto procedūros vyksta pagal specialias normas. Bankų bankroto procedūros Lietuvoje yra reguliuojamos JANĮ, Bankų įstatymo, Finansinio tvarumo įstatymo, Finansinių įstaigų įstatymo. Pastebėtina, kad visi aukščiau nurodyti įstatymai yra *lex specialis* JANĮ atžvilgiu (Bankų įstatymo 83 straipsnis).

Kaip jau šiame darbe aptarta, nenustačius banko pertvarkymui taikomų sąlygų, nemokiam bankui keliama bankroto byla. Bankroto procedūromis likviduojama ir likusi banko dalis po turto perdavimo arba verslo pardavimo pertvarkymo priemonių. Taigi, kad bankui būtų iškelta bankroto byla, jis priežiūros institucijos turi būti pripažintas nemokiu, o jo pertvarkymas negalimu. Bankų bankroto procedūros gali būti vykdomos tik teismine tvarka (Finansinių įstaigų įstatymo 57 straipsnio 2 dalis). Kuomet yra keliama bankroto byla kitiems juridiniams asmenims, gali būti sprendžiama dėl restruktūrizavimo. Kadangi bankai negali būti restruktūrizuojami pagal JANĮ, toks klausimas teisme jau nėra sprendžiamas (JANĮ 1 straipsnio 4 dalis). Pareiškimą teismui dėl banko bankroto bylos iškėlimo turi teisę pateikti banko akcininkai, likvidatorius (likvidacinė komisija), administracijos vadovas (vienasmenis valdymo organas), kreditorius (kreditoriai), pertvarkymo institucija bei priežiūros institucija (Finansinių įstaigų įstatymo 57 straipsnio 5 dalis).

Visgi tvarka, pagal kurią teismui yra pateikiamas pareiškimas dėl banko bankroto bylos iškėlimo priklauso nuo subjekto, kuris tą pareiškimą teikia. Jeigu yra pradėti pertvarkymo veiksmai, visais atvejais dėl bankroto bylos gali kreiptis tik pertvarkymo institucija (Finansinio tvarumo įstatymo 102 straipsnio 1 dalis). Jeigu pertvarkymo veiksmai nėra pradėti, asmenys, siekiantys pateikti teismui pareiškimą dėl banko bankroto bylos iškėlimo, prieš tai turi raštu kreiptis į pertvarkymo ir priežiūros institucijas. Jeigu per 7 kalendorines dienas pertvarkymo institucija nepateikė jokio atsakymo, laikytina, kad pertvarkymo institucija neketina imtis jokių veiksmų (Finansinio tvarumo įstatymo 102 straipsnio 3 dalis). Jeigu pertvarkymo institucija neinformuojama pasikreipusio asmens arba informuoja, kad neketina imtis jokių veiksmų, tokiu atveju, atitikus ir bendrus pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo reikalavimus, asmuo turi teisę kreiptis į teismą dėl

banko bankroto bylos iškėlimo (Finansinio tvarumo įstatymo 102 straipsnio 4 dalis). Taigi bankų bankroto reguliavimas nurodo specialią ikiteisminę stadiją.

Praktikoje buvo keliamas klausimas dėl privalomos priežiūros institucijos išvados dėl banko nemokumo. Kaip ir anksčiau, kai banko nemokumo sąlygos buvo nustatomos Lietuvos banko, taip ir šiuo metu, kai banko nemokumo sąlygos yra įtvirtintos įstatymo, teismas gali iškelti bankroto bylą tik gavęs priežiūros institucijos išvadą dėl banko nemokumo (Bankų įstatymo 84 straipsnio 2 dalis). Lietuvos Respublikos Konstituciniame Teisme buvo vertinama, ar Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatyme įtvirtinta taisyklė dėl privalomos Lietuvos banko išvados dėl banko, kuriam keliamas bankroto byla, nemokumo, atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas). Byloje buvo keliamas klausimas dėl teisėjo nepriklausomumo principo ir Lietuvos banko išvados dėl banko nemokumo santykio, vertinant pareiškimą dėl banko bankroto bylos iškėlimo. Pareiškime buvo teigiama, kad Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo normos įpareigoja ginčyti Lietuvos banko išvadą dėl banko nemokumo ir, esant teigiamai išvadai, nėra galimybės priimti alternatyvaus sprendimo – atsisakyti iškelti bankroto bylą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nurodė, kad teismas tokią išvadą vertina kaip ir bet kuriuos įrodymus – iš anksto nevaržomas ir vadovaudamas savo vidiniu įsitikinimu. Visgi Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas byloje pažymėjo, kad banko nemokumo faktas yra laikytinas bylos aplinkybe, kuri negali būti patvirtinama niekaip kitaip, kaip tik pagal Lietuvos banko išvadą (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 177 straipsnio 3 dalis). Doktrinoje tokie įrodymai vadinami būtinaisiais (Bartkus, 2021, 3 p.). Taigi pagal dabar galiojantį reguliavimą Lietuvoje, banko bankroto bylos iškėlimui yra būtinas konkretus įrodymas – priežiūros institucijos išvada. Nors ką tik aptartoje Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra nurodoma, kad šį įrodymą teismas gali vertinti laisvu savo įsitikinimu, kylą klausimas kaip praktikoje būtų įgyvendinama situacija, kuomet Lietuvos bankui pateikus išvadą dėl banko nemokumo, teismas su šia išvada nesutiktų. Paprastai civilinio proceso metu teismui suabejojus ekspertinio pobūdžio įrodymais, pavyzdžiui eksperto išvada, galima rinkti papildomus arba alternatyvius įrodymus, pavyzdžiui, kito eksperto išvada. Šiuo atveju teismas negali vertinti banko nemokumo fakto remiantis kitais įrodymais, kaip tik Lietuvos banko išvada. Autoriaus nuomone nors toks reguliavimas praktikoje nesudaro neigiamų pasekmių, įrodinėjimo civiliniame procese aspektu gali būti vertintinas įvairialypiai.

Išanalizavus dabartinį reguliavimą, kyla klausimas dėl teismo nutarties dėl banko bankroto bylos iškėlimo. Šiuo atveju yra taikomas specialus terminas – nutartis bankui iškelti bankroto bylą arba atsisakyti ją iškelti teismas priima ne vėliau kaip per 15 dienų nuo pareiškimo (Finansų įstaigų įstatymo 57 straipsnio 6 dalis). JANĮ nustatytas ilgesnis – 30 dienų – terminas teismo gali būti pratęsimas vieną kartą, bet ne ilgiau nei 30 dienų (JANĮ 25 straipsnio 2 dalis). Kadangi šis terminas dėl banko bankroto bylos yra sureguliuotas *lex specialis*, darytina išvada, kad teismas neturi teisės pratęsti šio termino, sprendamas klausimą dėl banko bankroto bylos iškėlimo. Iš vienos pusės toks apribojimas gali atrodyti neproporcingas, nes banko bankroto bylos savo apimtimi gali būti kur kas didesnės, nei kitų juridinių asmenų, o bylos iškėlimo sąlygos – kitokios nei bendrame nemokumo procese. Visgi LAT yra pažymėjęs, kad „finansų sektorius, kurio reikšmingą dalį Lietuvoje sudaro bankų sektorius, priskirtinas prie vieno jautriausių sektorių, o situacija jame gali turėti didelės įtakos šalies ekonomikai, gyventojų ir ūkio subjektų pasitikėjimui šalies finansų sistema, šios sistemos tvarumui, todėl būtina užtikrinti tinkamų ir laiku įgyvendinamų finansų sistemos stabilumo stiprinimo priemonių panaudojimo galimybes“, o finansų sistemos stabilumas yra viešasis interesas (2012 m. vasario 20 d. LAT nutartis), todėl darytina išvada, kad operatyvumas bankų nemokumo procese yra ypatingai svarbus.

3.2. Banko bankroto administratorius

Didžioji banko bankroto proceso dalis yra sureguliuota JANĮ, tačiau be jau aptartų esti kitų, specialių banko bankroto taisyklių. Pavyzdžiui banko bankroto procesą administruoja ne JANĮ įtvirtintas nemokumo administratorius, o kitas subjektas – banko administratorius (Bankų įstatymo 851 straipsnis). Autoriaus nuomone, lingvistiškai vertinant Bankų įstatyme įtvirtintą bankų administratoriaus reguliavimą, galima išvelgti problematiką, su kuria galimai susidurtų teismai, iškeldami banko bankroto bylą.

Banko administratorius yra atrenkamas vertinant jo kvalifikaciją (išsilavinimo lygį ir pobūdį, ryšį su konkrečiu banko veiklos pobūdžiu, žinias apie finansų rinkas, kredito įstaigos apskaitos ir valdymo ypatumus), profesinės veiklos ar darbo patirtį, taip pat ir kredito įstaigų bankroto procesų vykdymo ar panašaus pobūdžio darbo patirtį, gebėjimą užtikrinti sklandžią banko bankroto administravimo eigą (planuojamus pasitelkti konkrečiame bankroto procese darbuotojus, padėjėjus, paslaugų teikėjus ir kitus išteklius), nepriekaištingą reputaciją ir nešališkumą, kaip tai apibrėžta Juridinių asmenų nemokumo

įstatyme, jam galiojančias poveikio priemones, atsižvelgiant į banko turta, veiklos mastą ir sudėtingumą (Bankų įstatymo 851 straipsnio 2 dalis). Teismas paskiria pasiūlytą administratorių banko administratoriumi, jeigu jis pagal JANĮ gali būti paskirtas nemokumo administratoriumi ir teismui kartu su prašymu yra pateiktas banko administratoriaus sutikimas – deklaracija (Bankų įstatymo 851 straipsnis 2 dalis). JANĮ nustato, kad teisė administruoti nemokumo procesus suteikiama fiziniam asmeniui, jeigu jis: (i) yra nepriekaištingos reputacijos; (ii) turi ne žemesnę kaip magistro kvalifikacinį laipsnį arba jam lygiavertę aukštojo mokslo kvalifikaciją; (iii) turi ne trumpesnę kaip 2 metų nemokumo administratoriaus padėjėjo darbo patirtį per paskutinius 3 metus arba yra pripažintas advokatu ar paskirtas antstoliu, arba turi ne trumpesnę kaip 5 metų įmonės vadovo darbo patirtį per paskutinius 7 metus; (iv) yra išlaikęs nemokumo administratorių kvalifikacinius egzaminus per ne ilgesnį kaip 3 metų laikotarpį nuo pirmo kvalifikacinio egzamino išlaikymo dienos (JANĮ 118 straipsnis).

Atskirų reikalavimų banko bankrotą administruojančiam asmeniui nuo kitų juridinių asmenų bankrotą administruojančių asmenų nebuvo iki nemokumo reformos (Lietuvos Respublikos bankų įstatymo pakeitimo įstatymas, teisės aktų registras, 2019), t. y. kol galioja šie reikalavimai, Lietuvoje nebuvo pradėta nei viena banko bankroto procedūra. Atkreiptinas dėmesys, kad sistemiškai aiškinant visus banko administratoriui taikomus reikalavimus, tarp jų nėra reikalavimo būti įtrauktam į nemokumo administratorių sąrašą, t. y. – asmeniui užtenka atitikti nemokumo administratoriui keliamus reikalavimus, tačiau nėra imperatyvios normos, kad asmuo turėtų būti nemokumo administratoriumi. Tokios normos neįtvirtinimas įstatymu yra tikslingas – Lietuvos Respublikos finansų ministerija, rengdama Bankų įstatymo pakeitimo įstatymo projektą nurodė, kad banko administratorius galėtų būti ne tik asmuo įtrauktas į nemokumo administratorių sąrašą, bet ir bet kuris kitas ES valstybių narių asmuo, kuris atitinka nustatytus kriterijus (JANĮ aiškinamasis raštas). Autoriaus nuomone praktikoje tokia situacija, kai kitos ES valstybės narės asmuo būtų išlaikęs nemokumo administratoriaus egzaminą Lietuvos Respublikoje ir atitikęs kitus keliamus reikalavimus, bet nesantis nemokumo administratoriumi Lietuvoje Respublikoje, nelabai įsivaizduojama. Taip pat atkreiptinas dėmesys į banko administratoriaus veiklos priežiūrą. Nemokumo administratorių veikla yra prižiūrima ir gali būti skiriamos poveikio priemonės Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos (JANĮ 132 straipsnis). Asmeniui nesant nemokumo administratoriumi, negalioja ir taikomos priežiūros procedūros užtikrinti banko bankroto proceso kokybę ir patikimumą. Susidariusį „santykinį teisinį vakuumą“ (Jarašiūnas, Spruogis, 2007, 5 p.), autoriaus nuomone, įstatymų leidėjui

patartina išspręsti pavedant banko administratoriaus priežiūrą vykyti priežiūros arba pertvarkymo institucijai.

Su nemokumo įstatymų pakeitimais, buvo nuspręsta keisti banko administratoriaus paskyrimo tvarką. Banko administratorius yra skiriamas teismo, pagal pertvarkymo institucijos siūlymą, kartu su pareiškimu dėl bankroto bylos iškėlimo arba teismo prašymu, jeigu bankroto byla keliamą ne pertvarkymo institucijos iniciatyva (Bankų įstatymo 851 straipsnio 1 dalis). Autoriaus nuomone toks reguliavimas padaro banko administratoriaus paskyrimą sudėtingu. Jeigu bankroto byla yra keliamą Europos Centrinio Banko prižiūrimam bankui, teismui banko administratorių turi pasiūlyti Bendra pertvarkymo valdyba. Kadangi įstatymo pakeitimo projekto autorių vienas iš tikslų buvo sudaryti sąlygas ne tik nemokumo administratoriams būti paskirtiems banko administratoriais, bet ir kitiems reikalavimus atitinkantiems ES valstybių narių asmenims, tokia procedūra atrodo pagrįsta (JANĮ aiškinamasis raštas). Tačiau sistemiškai įvertinus Bankų įstatymą ir JANĮ, darytina išvada, kad nėra praktinių galimybių banko administratoriui keliamus reikalavimus atitikti kitiems asmenims, nei nemokumo administratoriams, kas savaime reikštų, kad Bendra pertvarkymo valdyba turėtų siūlyti banko administratorių iš Lietuvos nemokumo administratorių sąrašo. Papildomai pažymėtina, kad jokiame ES teisės akte Bendrai pertvarkymo valdybai nėra nustatyta pareiga nacionalinio teismo prašymu pasiūlyti asmenį vadovauti banko bankroto procedūroms. Todėl tokia banko administratoriaus paskyrimo procedūra yra netik nepagrįstai sudėtinga, tačiau gali būti ir neįgyvendinama.

Klausimų kelia ir banko administratoriui keliami minimalūs civilinės atsakomybės privalomojo draudimo reikalavimai. Šiuo metu banko administratoriaus minimali profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma yra 300 000 eurų vienam draudžiamajam įvykiui ir 1 000 000 eurų visiems draudžiamiesiems įvykiams per metus (Bankų įstatymo 851 straipsnio 9 dalis), kai nemokumo administratoriaus minimali profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma yra 60 000 eurų vienam draudžiamajam įvykiui ir 150 000 eurų visiems draudžiamiesiems įvykiams per metus (JANĮ 131 straipsnis 2 dalis). Kadangi banko administratoriaus statusas savo pobūdžiu labiau panašus į procesinį statusą banko bankroto byloje, nei į nuolatinę profesiją, nėra aišku, kada asmuo, skiriamas banko administratoriumi turėtų atitikti minimalius profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo reikalavimus. Jeigu šį reikalavimą reikia įvykdyti tik po asmens paskyrimo banko administratoriumi, nėra aiškus terminas, per kiek laiko, nuo paskyrimo banko administratoriumi, asmuo turi būti apdraustas pagal minimalius profesinės civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą. Jeigu asmuo iki

skyrimo banko administratoriumi turi atitikti šį reikalavimą, galimų kandidatų į banko administratorius skaičius gali ypatingai susiaurėti.

Nors dėl banko bankroto bylų specifikos yra suprantama intencija kelti papildomus reikalavimus banko administratoriui bei, dėl kiek kitokių taikomų procesų ir procese dalyvaujančių asmenų, taikytina ir kitokia banko administratoriaus paskyrimo tvarka, nei nemokumo administratoriaus, taikant šiuo metu įstatymuose įtvirtintus procesus galima susidurti su teisės taikymo ir aiškinimo problemomis. Taip pat pastebėtina, kad dabar galiojantis įstatymas neišpildo įstatymo projekto autorių keltų tikslų.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. ES bankų gaivinimo ir pertvarkymo sistema įtvirtino vieningas bankų nemokumo sprendimų taisykles, kurios užtikrina ne tik tinkamas priemones spręsti bankų nemokumo problemas bei maksimaliai apsaugoti indėlininkų interesus, nenaudojant viešųjų finansų, bet ir užtikrina sklandų priežiūros ir (arba) pertvarkymo institucijų sprendimų priėmimą ir operatyvų jų įgyvendinimą.
2. Tiek ES bankų ankstyvosios intervencijos, tiek bankų pertvarkymo procesų sąlygos leidžia kompetentingos institucijoms imtis veiksmų dar iki faktinio banko nemokumo, tačiau per platus šių sąlygų aiškinimas gali sudaryti sąlygas skirtingam ES bankų nemokumo procedūrų taikymui tarp ES ir nacionalinių kompetentingų institucijų. Dabartinės bankų nemokumo sąlygos, įskaitant ir ankstyvosios intervencijos bei pertvarkymo taikymo sąlygas, yra vertintinos pozityviai, tačiau pasigesta aiškesnio kai kurių sąlygų interpretavimo patikslinimo, pavyzdžiui, kada atitinkamą įvykį kompetentinga institucija gali prilyginti ypatingam įvykiui.
3. Palyginus JAV ir ES pertvarkymo procesus, darytina išvada, kad vienas iš pozityviausiai vertintinų ES pertvarkymo procesų elementų – bankų nemokumo prevencija, kuria iš anksto yra suplanuojamas galimas banko gaivinimas arba pertvarkymas, taip paspartinant procesus, susidūrus su banko nemokumu bei užtikrinant sklandžias pertvarkymo procedūras, nepriklausomai nuo banko dydžio ar administracinės struktūros.
4. Bendruoju pertvarkymo fondu buvo rasta pusiausvyra tarp dviejų esminių bankų pertvarkymo aspektų: (i) mokesčių mokėtojų lėšų apsaugos gelbėjant mokumo problemų turintį banką bei (ii) išlaikant mokumo problemų turintį banką aktyviu rinkos dalyviu, taip užtikrinant vieną kertinių sklandaus bankų sektoriaus elementų – visuomenės pasitikėjimą bankų sistema.
5. Dėl skirtingo ES valstybių narių juridinių asmenų nemokumo reguliavimo, taikant ES teisėje įtvirtintas nuostatas gali susidaryti situacija, kuomet banko veikla bus sustabdyta, tačiau nemokumo procedūros pradėtos nebus. Dėl šios priežasties siūlytina atskirti Europos Centrinio Banko prižiūrimų bankų ir kitų bankų bei juridinių asmenų bankroto procedūras, Europos Centrinio Banko prižiūrimų bankų bankroto procedūras įtvirtinant ES lygiu.

6. JAV bankų nemokumo procedūras įgyvendina viena institucija, kas leidžia gana operatyviai vykdyti visas su banko nemokumu susijusias funkcijas, užtikrinti tinkamą jų įgyvendinimą, tačiau tai pačiai institucijai sprendžiant ne tik banko nemokumo, bet ir kitus klausimus (pavyzdžiui, vertinant poveikį konkurencijai), kvestionuotinas kokybiškų kompleksinių sprendimų priėmimas.
7. Banko administratoriui keliami reikalavimai iš esmės neatitinka įstatymo projekto rengėjų keliamų tikslų – praktikoje beveik neįmanoma situacija, kad bankų administratoriumi galėtų tapti kitos ES valstybės narės asmuo. Siūlytina peržiūrėti banko administratoriaus reguliavimą, suteikiant sąlygas juo tapti ne tik nemokumo administratoriams arba apibrėžti, kad banko administratorius yra asmuo, įtrauktas į nemokumo administratorių sąrašą.
8. Lietuvoje įtvirtinta kvestionuotina banko administratoriaus skyrimo procedūra, kai teismui juos savo iniciatyva arba teismui prašymu siūlo pertvarkymo institucija, tačiau išanalizavus bankų administratoriaus reguliavimą Lietuvoje darytina išvada, kad juo gali būti paskirtas tik į Lietuvos nemokumo administratorių sąrašą įtrauktas asmuo. Siekiant sklandesnio bankų administratoriaus paskyrimo proceso, siūlytina pakeisti bankų administratoriaus skyrimo procedūrą, perleidžiant pertvarkymo institucijos pareigą, siūlyti banko administratorių, priežiūros institucijai.
9. Neaiškūs ir banko administratoriui keliami privalomo profesinio civilinio draudimo reikalavimai, nes įstatyme nėra tiksliai apibrėžta, nuo kurio momento yra taikomas toks reikalavimas. Siūlytina įstatymų leidėjui nurodyti, kada pradedamas taikyti minėtas reikalavimas, o siekiant užtikrinti optimalų banko administratoriaus paskyrimo procesą, siūlytina nustatyti terminą iki kada banko administratorius turi būti apdraustas privalomu profesiniu civiliniu draudimu, jau po banko administratoriaus paskyrimo.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės normatyviniai aktai

Europos Sąjungos teisės aktai:

1.1. Europos Sąjungos direktyvos ir reglamentai:

- 1) 2019 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/879 kuria dėl kredito įstaigų ir investicinių įmonių nuostolių padengimo ir rekapitalizavimo pajėgumo iš dalies keičiama Direktyva 2014/59/ES ir iš dalies keičiama Direktyva 98/26/EB;
- 2) 2019 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 575/2013 kuriuo iš dalies keičiamos Reglamento (ES) 575/2013 nuostatos, susijusios su sverto koeficientus, grynojo pastovaus finansavimo rodikliu, nuosavų lėšų ir tinkamų įsipareigojimų reikalavimais, sandorio šalies kredito rizika, rinkos rizika, pagrindinių sandorio šalių pozicijomis, kolektyvinio investavimo subjektų pozicijomis, didelėmis pozicijomis, ataskaitų teikimo ir informacijos atskleidimo reikalavimais, ir Reglamentas (ES) Nr. 648/2013.
- 3) 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/59/ES kuria nustatoma kredito įstaigų ir investicinių įmonių gaivinimo ir pertvarkymo sistema ir iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 82/891/EEB, direktyvos 2001/24/EB, 2002/47/EB, 2004/25/EB, 2005/56/EB, 2007/36/EB, 2011/35/ES, 2012/30/ES bei 2013/36/ES ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1093/2010 bei (ES) Nr. 648/2012;
- 4) 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 575/2013 dėl prudencinių reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 648/2012;

1.2. Europos Tarybos teisės aktai:

- 1) 2014 m. gegužės 14 d. Europos Sąjungos Tarybos susitarimas 10088/14 dėl bankų gaivinimo fondo.

1.3. Europos Sąjungos institucijų pranešimai ir komunikatai:

- 1) 2015 m. lapkričio 24 d. Europos Komisijos komunikatą COM (2015) 587 Bankų sąjungos sukūrimas.

1.4. Europos Komisijos sprendimai:

- 1) 2001 m. liepos 11 d. Europos Komisijos sprendimas byloje COMP/M.2314 – BASF/Pantochim/Eurodiol Regulation (EEC) No 4064/89 Merger Procedure.

1.5. Europos bankininkystės institucijos teisės aktai:

- 1) Europos bankininkystės institucijos gairės dėl ankstyvosios intervencijos priemonių naudojimo kriterijų pagal Direktyvos 2014/59/EU 27 straipsnio 4 dalį.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1.6. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Teisės aktų registras*, 2019, Nr. 10324;
- 1.7. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 54-1832;
- 1.8. Lietuvos Respublikos bankų įstatymo Nr. IX-2085 83, 85, 86, 87 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 85(1) straipsniu įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2019, Nr. 10342;
- 1.9. Lietuvos Respublikos Finansinio tvarumo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 93-3985;
- 1.10. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 54-1832;
- 1.11. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340;
- 1.12. Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 91-3891;
- 1.13. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
- 1.14. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 99-1957.

Rekomendacinio pobūdžio tarptautiniai teisės aktai:

- 1.15. Bazelio bankų priežiūros komitetas. Pagrindiniai efektyvios bankų priežiūros principai. Tarptautinis atsiskaitymų bankas, 2012;

- 1.16. Bazelio bankų priežiūros komitetas. Pagrindiniai efektyvios bankų priežiūros principai. Tarptautinis atsiskaitymų bankas, 2005;
- 1.17. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija. Nemoku teisės teisėkūros gairės. Efektyvaus nemokumo ir kreditorių teisių sistemų principai. *WB, Washington D.C., 2001. Orderly and Effective Insolvency Procedures-Key Issues, Legal Department, IMF, Washington.*

Travaux préparatoires

- 1.18. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Nr. 2784, *Teisės aktų informacinė sistema*, 2018, Nr. XIIIIP-2777 – XIIIIP-2789;
- 1.19. 2016 m. lapkričio 23 d. Europos Komisijos pasiūlymas COM(2016) 853 final Europos Parlamento ir Tarybos direktyva kuria iš dalies keičiamos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/59/ES nuostatos dėl neužtikrintų skolos priemonių eiliškumo nemokumo atveju.

Užsienio valstybių teisės aktai:

- 1.20. U.S. Code: Title 11 – Bankruptcy. Pub. L. 114-9;
- 1.21. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act. H. R. 4173. 2010;
- 1.22. 1991 Federal Deposit Insurance Corporation Improvement Act amended Section 13(3) of the Federal Reserve Act.

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas Byloje Nr. 12/95.

Lietuvos teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-7-145-421/2018.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58/2012.

Specialioji literatūra

1. Jurgis Bartkus (2021) Įrodymų leistinumą reikšmė Lietuvos civiliniame procese. *Teisė*, Nr. 119;
2. Fernando Restoy, Rastko Vrbaski, Ruth Walters (2020). Banko failure management in the European banking union: What's wrong and how to fix it. *Bank for international Settlements Financial Stability Institute Occasional Paper No 15*;
3. Jean-Philippe Svoronos (2018) Early intervention regimes for weak banks. *Financial Stability Institute Insights on policy implementation No 6*;
4. Tomas Ambrasas (2015) Bankų pertvarkymo teisinis režimas. Viešųjų ir privačių interesų balansavimas. Lyginamoji analizė. Daktaro disertacija. *Mykolo Romerio Universitetas*;
5. Rolof de Weijs (2013) Too Big to Fail as a Game of Chicken with the State: What Insolvency Law Theory Has to Say About TBTF and Vice Versa. *European Business Organization Law Review*;
6. Richard M. Hynes, Steven D. Walt (2010) Why banks are not allowed in Bankruptcy. *67 Wash. & Lee L. Rev.* 985;
7. Imad A. Moosa (2010) The Myth of Too Big to Fail. *Palgrave Macmillan studies in Banking and Financial Institutions*;
8. Henry Peter (2006) Bankruptcy and reorganisation trigger criteria : from a retrospective (balance sheet) to a prospective (cash flow) test. In: *Peter, Henry; Jeandin, Nicolas; Kiborn, Jason. The challenges of insolvency law reform in the 21st century 33-38 p.*;
9. Heidi Mandanis Schooner (2005) Bank Insolvency Regimes in the United States and the United Kingdom, *18 TRANSNAT'L LAW*;
10. Annemarie van der Zwet (2001) Crisis Management Tools in the EU: What Do We Really Need? *DNB Occasional Studies*.

Kiti šaltiniai

1. Tarptautinių ir nacionalinių institucijų apžvalgos, pranešimai ir nuomonės:

- 1.1. Caio Ferriera, Nigel Jenkinson, Christopher Wilson (2019) From Basel I to Basel III: Sequencing Implementation in Developing Economies. *International Monetary Fund*;
- 1.2. HM Treasury (2014) The EU Bank Recovery and Resolution Directive Impact Assessment. Opinion;
- 1.3. Matej Marinc, Rant Vasja (2014) A Cross-Country Analysis of Bank Bankruptcy Regimes. *Journal of financial, Nr 13*;
- 1.4. Federalinės indėlių draudimo korporacijos nemokumo sprendimų procesų apžvalga. 2014. Interaktyvi prieiga: <https://www.fdic.gov/bank/historical/managing/history1-02.pdf> [žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d.]
- 1.5. Robert R. Bliss, Geroge G. Kaufman (2006) A comparison of US corporate and bank insolvency resolution. *Federal Reserve Bank of Chicago, 2Q/2006, Economic Perspective*;
- 1.6. Gerard Caprio, Jr., Daniela Klingebiel (1996) Bank Insolvencies: Cross-Country Experience. *The World Bank Policy Research Department Finance and Private Sector Development Division*.
2. Konferencijų medžiaga
  - 2.1. Prof. dr. Egidijaus Jarašiūno ir dr. Ernesto Spruogio pranešimas Europos Konstitucinių Teismo konferencijos XIV kongresui parengtas nacionalinis pranešimas Legislatyvinės omisijos problemos konstitucinėje jurisprudencijoje. Interaktyvi prieiga https://www.confeuconstco.org/reports/rep-xiv/report_Lithuania_lt.pdf [žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d.];
  - 2.2. Reinoldijaus Šarkino pranešimas Lietuvos mokslų akademijos visuotinio narių susirinkimo sesijoje tema „Finansų krizės ir jų pamokos Lietuvai“. Internatyvi prieiga: https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/publications/sarkinas_3.pdf [žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d.].
3. Kiti, niekur nepriskirti šaltiniai:
  - 3.1. Agata Jušinskaja (2014) AB Ūkio banko turto dalies perėmimo įtaka AB Šiaulių banko veiklos efektyvumui. Magistro darbas. *Mykolo Romerio universitetas*;
  - 3.2. Spinter Research atliktas Lietuvos Respublikos gyventojų pasitikėjimo bankų sistema tyrimas. Interaktyvi prieiga: [https://www.spinter.lt/site/lt/vidinis_noslides/menutop/9/home/publish/MzM2Ozk7OzA=\\$](https://www.spinter.lt/site/lt/vidinis_noslides/menutop/9/home/publish/MzM2Ozk7OzA=$) [žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d.]

SANTRAUKA

Magistro darbe „Komerčio banko bankrotas“ darbo autorius Benas Marcalis analizuoja banko nemokumo procesų reguliavimą Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Kadangi banko nemokumas yra specifinis nemokumo teisės institutas, darbe yra aptariamos banko nemokumo priežastys, banko nemokumo sąlygos bei būdai ir priemonės bankų nemokumo išvengti. Šiam tikslui buvo išnagrinėta Europos Sąjungos teisės aktų turinys, apžvelgta įvairių Europos Sąjungos institucijų pozicija skirtingais klausimais, o aptariant bendras bankų nemokumo priežastis, buvo nustatyti ir Europos Sąjungos reguliavimu keliami tikslai. Dėl kompleksinio bankų nemokumo reguliavimo, procesas buvo aptartas įvertinant ne tik nemokumo, bet ir kitų teisės šakų (pavyzdžiui, finansų teisės).

Darbe taip pat yra palyginami analogiški institutai Europos Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisinėse sistemose, aptarti galimi iššūkiai sprendžiant bankų mokumo problemas bei įvardinti skirtingų reguliavimų privalumai. Buvo apžvelgiamos skirtingos bankų pertvarkymo priemonės, jų taikymo sąlygos ir galimas poveikis. Palyginus Europos Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų bankų pertvarkymo reguliavimus, buvo išskiriami abiejų jurisdikcijų teigiami ir neigiami aspektai, skirtingų jurisdikcijų atitikties tarptautiniams standartams.

Galiausiai magistro darbe buvo vertinamas Lietuvos bankų bankroto reguliavimas, iš esmės pasikeitus juridinių asmenų nemokumo reguliavimui Lietuvoje. Atsižvelgiant į įstatymo leidėjo tikslus, buvo išanalizuotos specialios banko bankrotui taikomos normos, išskirti jų trūkumai bei ateityje galimi iššūkiai jas taikant.

SUMMARY

In this thesis "Bankruptcy of Commercial Bank", the author, Ben Marcalis, analyses the regulation of bank insolvency in the European Union and Lithuania. As bank insolvency is a specific insolvency law institution, the author discusses the causes of bank insolvency, the conditions for bank insolvency and ways and means to prevent bank from insolvency. For this purpose, the content of European Union legislation has been analysed, the position of various European Union institutions on different issues has been reviewed, and the general causes of bank insolvency have been discussed, as well as the objectives of European Union regulation have been identified. As regards the complexity of bank insolvency regulation, the process was discussed by considering not only insolvency, but also other branches of law (e.g. financial law).

The work also compares similar institutions in the legal systems of the European Union and the United States, discusses the potential challenges in dealing with bank solvency and identifies the advantages of the different frameworks. The different resolution tools, their conditions of application and their potential impact have been reviewed. A comparison of the resolution regimes in the European Union and the United States highlighted the positive and negative aspects of both jurisdictions and the compliance of different jurisdictions with international standards.

Finally, the thesis assessed the Lithuanian bank insolvency regulation in the light of the substantial changes in the insolvency regulation of legal persons in Lithuania. Taking into account the objectives of the legislator, the specific rules applicable to bank insolvency have been analysed, their shortcomings have been highlighted, and possible future challenges to their application have been identified.